

دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی

عنوان مقاله

نگاهی به خلاء قانونی و کاستی‌های کاربردی قوانین و مقررات راجع به قاچاق کالا و ارز

نویسنده

دکتر محمد صالح ولیدی

دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی

«نگاهی به خلاء قانونی و کاستی‌های کاربردی قوانین راجع به قاچاق کالا و ارز»

نوشته: دکتر محمد صالح ولیدی

دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی

چکیده

در این نوشتار تلاش شده که کلیه قوانین و مقررات حاکم بر پدیده قاچاق کالا و ارز به تفکیک و از دیدگاه حقوق کیفری اختصاصی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. تا بدین وسیله خلاء قانونی این قوانین که زمان تصویب اغلب آنها مربوط به هفتاد سال قبل است و در شرایط کنونی جوابگوی نیازهای قضائی دوران توسعه کشور را ندارد بخوبی تبیین و روشن گردد. در نتیجه برخورد فیزیکی دستگاه قضائی در برخورد با مجرمین و قاچاقچیان کالا با استفاده از قوانین موجود کارآیی آنها را به حداقل رسانیده است و این تحقیق نشان می‌دهد که این قوانین و مقررات ساز و کار مناسبی برای مقابله با قاچاق کالا و ارز نیستند و اجرای آن تأثیر چندانی در کاهش روند افزایش جرائم قاچاق کالا و ارز به همراه نداشته است.

نگارنده با تحلیل ابعاد مختلف این مسأله در صدد است که چالش‌های موجود بر سر راه سیاستگذاری جنائی تقنینی برای مبارزه با معضل قاچاق کالا و ارز را بخوبی روشن نموده باشد و این نوشتار راه‌گشای پژوهشگران و تصمیم‌گیرندگان برای اتخاذ سیاست گذاری جنائی تقنینی براساس یافته‌های علمی و دست آوردهای جرم‌شناسی را بدنبال داشته باشد.

کلید واژه‌ها: قاچاق کالا و ارز، معضل اقتصادی و قضائی، اسکله‌های غیر مجاز، خلاء قانونی.

مقدمه

1- بیان مسأله و اهمیت آن:

قاچاق کالا از جمله جرائم علیه نظام اقتصادی است و آثار زیان‌بار آن بر امر تولید، تجارت، سرمایه‌گذاری، اشتغال و کاهش درآمدهای دولت بر کسی پوشیده نیست. بدین لحاظ هر کشور بنا به سابقه تمدن و اوضاع و احوال و شرایط اقتصادی و اجتماعی که دارد تدابیر و واکنش‌های کیفی برای کنترل و مقابله با این پدیده را اتخاذ نموده و مبنای سیاست کیفی خود قرار داده است. در کشور ما نیز بعد از استقرار مشروطیت، قانونگذار با جرم‌انگاری پدیده قاچاق کالا و پیش‌بینی واکنش‌های اجتماعی در قالب، مجازات حبس و ضبط کالا و جریمه برای مرتکبین قاچاق در قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب سال 1312 که در آن زمان قانون نسبتاً جامعی بود، مقابله با قاچاق کالا را مورد اهتمام قرار داده بود و متعاقباً نیز با تصویب و اجرای قانون امور گمرکی در سال 1350 این سیاست را برای کنترل ورود و خروج کالا از مبادی گمرکی تعقیب و دنبال کرده و بدین وسیله حمایت قانونی خود را از ارزشهای اقتصادی و تجاری سنتی حاکم بر جامعه ابراز نموده بود. به طوری که بیش از چند دهه اجرای این قوانین و مقررات برای مقابله با قاچاق کالا کافی به مقصود بود. زیرا وسعت و گسترش جرائم قاچاق در آن زمان بحدی نبود که به عنوان یک معضل اقتصادی باعث نگرانی دست‌اندرکاران قوای عمومی کشور گردد. اما به مرور ایام و بعد از بثمر رسیدن انقلاب اسلامی به ویژه از سالهای 1367 به بعد به عللی که به موقع به آنها اشاره می‌شود روز بروز بر وسعت و عمق جرائم قاچاق کالا و ارزش افزوده شده و آثار سوء آن اذهان عمومی و توجه مسئولین را بخود جلب و باعث نگرانی عمومی شده است. برابر تحقیقاتی که در این زمینه بعمل آمده است حجم سالیانه قاچاق کالا در ایران در دو دهه اخیر رقمی بین چهار تا شش میلیارد دلار برآورده شده است.¹

بدین ترتیب آنچه قاچاق کالا را در سالهای اخیر به یک معضل اقتصادی و اجتماعی و پدیده نگران‌کننده² تبدیل کرده است واردات غیررسمی و قاچاق کالاهای مصرفی به شکل سازمان یافته از طریق مبادی غیرقانونی و اسکله‌های غیرمجاز توسط باندها و معدودی از صاحبان قدرت یا دارندگان موقعیت‌های اجتماعی و صاحبان نفوذ قدرت است که در سالهای اخیر آسیب‌های شدیدی بر نظام اقتصادی کشور وارد کرده است. برابر نظریات ارائه شده توسط کارشناسان و مسئولین امر، حجم قاچاق کالا در کشور در سالهای اخیر از حد یک فعل و انفعال سوء اقتصادی فراتر رفته بنحوی که آمیختگی این پدیده با مسائل امنیتی به عنوان یک پدیده ضد امنیتی نیز مطرح شده است. ادامه این وضعیت نگران‌کننده نه تنها باعث شکاف عمیق در طبقات جامعه و گسترش فقر و عدم توزیع عادلانه درآمدها در کشور شده است بلکه باعث تشویش اذهان عمومی شده و توجه مسئولین و مقامات عالی‌مقامی را برای مقابله مجدانه با این پدیده بخود جلب کرده است.

در این راستا مبارزه با معضل اقتصادی و اجتماعی قاچاق کالا از سال 1381 بدستور مقام معظم رهبری خطاب به ریاست جمهوری برای تشکیل ستادی مستقل برای مبارزه با قاچاق کالا و ارزش وارد مرحله جدیدی شد و این ستاد بزودی فعالیت خود را آغاز کرده و تلاشهایی برای مبارزه با این پدیده شروع شد که منتهی به شناسایی برخی از اسکله‌های نامرئی و غیرمجازی که تحت کنترل گمرک نبود گردید و دولت وقت برای مقابله با این مشکل و مبارزه با قاچاق کالای خارجی به کشور، آئین‌نامه اجرایی خاصی را در سال 1383 تدوین و در این راه نمایندگان نیروی انتظامی، وزارت اطلاعات و گمرکات کشور ماموریت یافتند که مبادی ورودی غیرقانونی را شناسایی و گزارش آن را به رئیس جمهوری تسلیم نمایند. بنابر آنچه در روزنامه‌ها آمده است:

در گزارشی که در این زمینه به رئیس‌جمهور تسلیم شده است حدود 88 نقطه ساحلی در کشور به عنوان محل اسکله‌های نامرئی غیرمجاز شناسایی شده است و بنا به اظهار رئیس کل سازمان نظارت و بازرسی بر کالا بیش از 200 اسکله غیرقانونی در کشور وجود دارد و

1- روزنامه همشهری سه‌شنبه سوم خرداد سال 1382 شماره 3058 صفحه 10.

2- روزنامه ابرار اقتصادی مورخ 1380/2/18 صفحه 5.

این اسکله‌ها غالباً اختصاصی هستند نه تجاری، و معمولاً مربوط به فعالیت‌های غیرمجاز نظیر فعالیت‌های نفتی، شیلات و ... است و احتمال ورود کالا قاچاق از این مجاری وجود دارد.^۳

به علاوه طبق جدیدترین مطالعات و پژوهشی که توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی بعمل آمده است حدود 10 تا 15 درصد تولید ناخالص داخلی ایران به صورت اقتصاد زیرزمینی است. در این تحقیق آمده است که حجم کل واردات کالا به کشور در سال 1382 حدود 33 میلیارد دلار بوده است که درآمد دولت از این محل حدود چهار میلیارد دلار (3300 میلیارد تومان) برآورد شده یا به عبارت دیگر به ازای هر 8 دلار واردات یک دلار به درآمدهای دولت اضافه می‌شود و با این محاسبات اگر حجم کل قاچاق کالا به کشور را حدود هشت میلیارد دلار در نظر بگیریم که طبق برخی بررسی‌ها این رقم چندان دور از واقعیت نیست. بنابراین قاچاق کالا حدود یک میلیارد دلار از درآمدهای کشور را کاهش می‌دهد و این اولین خسارت ناشی از رواج قاچاق کالا است ضمناً قاچاق گسترده کالا به کشور لطمات بزرگی به تولید داخلی زده و باعث بیکاری جوانان مملکت می‌شود به طوری که طبق محاسبات صورت گرفته هر یک میلیارد دلار قاچاق تقریباً حدود یکصد هزار فرصت شغلی را از کشور می‌گیرد.^۴ از طرف دیگر

مدیرکل دفتر مبارزه با قاچاق کالا و ارز در شهریور ماه 1383 در جمع خبرنگاران در مورد نحوه فعالیت سازمان تعزیرات حکومتی در مبارزه با باندهای قاچاق سوخت و خودروهای سنگین چنین اظهار نموده است.

در استان آذربایجان شرقی یک فقره پرونده مربوط به قاچاق سوخت به ارزش ریالی یکصد میلیارد ریال مورد رسیدگی و تعقیب قرار گرفته است همچنین در استان مازندران نیز پرونده مربوط به قاچاق سوخت به ارزش ریالی یکصد و سی میلیارد ریال توسط این سازمان کشف و تحت پیگرد قرار گرفت، و در منطقه آزاد چابهار نیز پرونده‌های قاچاق خودروهای سنگین به ارزش ریالی بالغ بر سی میلیارد ریال در سازمان تعزیرات حکومتی مورد رسیدگی قضائی قرار گرفته است.^۵

امعان نظر در ارقام و حجم قاچاق کالا و ارز در ظرف یکسال، با وجود تلاش و فعالیت‌های اخیر ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز بخوبی نشان می‌دهد که مقابله با پدیده نگران کننده معضل قاچاق کالا و ارز به منظور تحکیم پایه‌های اقتصاد ملی و حفظ منافع و مصالح جامعه اسلامی کشورمان نه تنها مستلزم آسیب‌شناسی و مطالعه کارشناسانه پیرامون علل و عوامل معده و موجب این پدیده مجرمانه است بلکه نیازمند روزآمد کردن قوانین و مقررات پراکنده جزائی موجود و همچنین قانون امور گمرکی و سایر منافع قانونی مربوط به کنترل قاچاق کالا و ارز است که بایستی متناسب با تحولات رو به رشد اقتصادی کشور در سطح ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی بدون تاخیر متحول و اصلاح گردد.

در این چشم‌انداز و در شرایط کنونی یکی از راه‌های مقابله و پیش‌گیری از قاچاق کالا و ارز از نظر حقوق کیفری بازنگری و اصلاح قوانین و مقررات راجع به این پدیده است. این امر یکی از چالش‌های اساسی در امر مبارزه و پیش‌گیری از قاچاق کالا و ارز است که موضوع اصلی مقاله حاضر است که تحت‌عنوان ارزیابی خلاء قانونی و کاستی‌های کاربردی قوانین و مقررات موجود کشور از نظر تان می‌گذرد.

۳- روزنامه ایران شماره 2973 چهارشنبه 27 آبان‌ماه 83 سال دهم، در خصوص اسکله‌های نامرئی قاچاق صفحه 11.

۴- روزنامه همشهری پنج‌شنبه 18 تیرماه 1383 شماره 3431، بخش اقتصادی صفحه 8.

۵- روزنامه کیهان روز چهارشنبه 25 شهریور ماه 1383 شماره 18045 ص 15 به نقل از آقای جعفر نوری مدیرکل دفتر مبارزه با قاچاق کالا و ارز.

مبحث اول
مفهوم، مختصات جرم قاچاق کالا و جرائم در حکم قاچاق
گفتار اول
تعریف جرم قاچاق مال یا کالا

1- وصف مجرمانه قاچاق مال یا کالا در قوانین

از نظر دانش حقوق کیفری اختصاصی، یکی از راههای شناخت ماهیت و جوهره هر عنوان کیفری یا جرمی مانند قاچاق مال یا کالا و نظایر آن، استفاده از معانی الفاظ و کلمات و عباراتی است که قانونگذار برای بیان وصف مجرمانه و شرایط تحقق آن جرم اختیار، و در قانون بکار برده است بدلیل این که بیان وصف مجرمانه و شرایط تحقق هر جرمی در قانون بمتابه قالب یا چارچوبی است که ماهیت و ویژگیها و عناصر اختصاصی آن را معین و مشخص می نماید. همین ویژگی مهم وسیله و تشخیص هر جرم از سایر عناوین کیفری مذکور در مجموعه قوانین جزائی است.

در ما نحن فیه یعنی در خصوص مسأله بیان وصف مجرمانه و شرایط تحقق جرم قاچاق مال در قوانین جزائی موجود کشورمان ملاحظه می شود که قانونگذار در جرم انگاری این پدیده، تعریف واحد و جامعی که شامل و دربرگیرنده کلیه موارد و عملیات مجرمانه ای که می تواند قاچاق محسوب گردد وجود ندارد. بلکه قانونگذار برحسب موضوع بعضی از فعالیت های تجاری افراد را که به درآمدهای دولت لطمه وارد می سازد با ذکر مورد به عنوان قاچاق معرفی و مستوجب مجازات اعلام کرده است.

مثلاً - در ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب سال 1312/12/29، وصف مجرمانه قاچاق اموال موضوع درآمد دولت را

بدین نحو بیان نموده است:

«هر کس در مورد مالی که موضوع درآمد دولت بوده مرتکب قاچاق شود علاوه بر رد مال و پرداخت جریمه به ... حبس محکوم می‌گردد⁶ و در ماده 45 این قانون نیز، هرگونه اقلام برای وارد کردن اسلحه به مملکت و یا صادر کردن آن یا خرید و فروش و یا حمل و یا نقل و مخفی کردن و یا نگاهداشتن آن در داخل مملکت را قاچاق محسوب نموده است.⁷»
به علاوه قانونگذار در ماده 11 قانون انحصار تجارت خارجی مصوب تیرماه 1311 وارد کردن اجناس به کشور بدون رعایت مقررات این قانون را بدین نحو قاچاق شناخته است.

«کلیه اجناس که برخلاف مقررات این قانون وارد مملکت شود قاچاق محسوب و به نفع دولت ضبط و فروخته می‌شود مرتکبین به حبس از 6 ماه الی یک سال محکوم خواهند شد.»

متعاقباً - در جریان تصویب قانون امور گمرکی مصوب 1350/4/30 قانونگذار در ماده 29 این قانون ضمن احصاء موارد یازده گانه‌ای از عملیات تجاری که قاچاق گمرکی را تشکیل می‌دهد. در بند یکم این ماده قاچاق امور گمرکی را بدین نحو تعریف کرده است «وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا از کشور به ترتیب غیرمجاز».⁸

بعد از بثمر رسیدن انقلاب اسلامی نیز مجمع تشخیص مصلحت نظام در جریان تدوین قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز در ماده 3 این قانون «حمل کالای قاچاق را جرم شناخته و مرتکب را به شرح زیر قابل مجازات اعلام کرده است. هرگاه اموالی که به موجب قانون قاچاق تلقی می‌شود با هر نوع وسیله نقلیه‌ای حمل شود، چنانچه قرآنی از قبیل (جاسازی یا مقدار کالای قاچاق) حاکی از اطلاع حامل کالای قاچاق وجود داشته باشد وسیله نقلیه توقیف و با حکم مراجع قضائی، حامل به پرداخت جریمه‌ای تا معادل دو برابر قیمت کالا محکوم خواهد شد. چنانچه ظرف مدت دو ماه از تاریخ صدور حکم جریمه پرداخت نشود از محل فروش وسیله نقلیه برداشت خواهد شد.

برطبق این ماده، هرگونه اقدام آگاهانه مرتکب در حمل قاچاق کالا از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگر نیز به عنوان جرم مستقل از عملیات مجرمانه قاچاق کالا مستلزم مجازات بر طبق ماده مذکور خواهد بود.

بنابر آنچه تاکنون پیرامون وصف مجرمانه قاچاق کالا در قوانین و مقررات موجود بیان شد. در مقام ارزیابی به جرئت می‌توان گفت که سیاست جنایی قانونگذار در بیان تعریف و وصف مجرمانه قاچاق کالا در قوانینی که به آنها اشاره شد، شفاف، روشن و صریح نیست. نارسائی این طرز تفکر و اندیشه کیفری را می‌توان با عنایت به معانی الفاظ و منطوق عبارت و کلمات استعمال شده در یکایک این قوانین که به هدف بیان عملیات مجرمانه‌ای که از نظر قانون قاچاق و جرم محسوب می‌گردد بخوبی استنباط و تبیین و مورد بحث قرار دارد.

6- مال موضوع درآمد دولت عبارتست از کلیه کالاهایی که بموجب مقررات صادرات و واردات که سالیانه از طرف دولت تعیین می‌گردد ورود آنها به داخل کشور یا صدور آنها به خارج از کشور ممنوع است و در صورت کشف توسط مأمورین مستلزم پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی است.

7- دیوان عالی کشور در سال 1339 در رای وحدت رویه شماره 3067 - 13/7/39، قلمرو قاچاق موضوع ماده 45 قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 و ماده واحده قانون تفسیر قسمت دوم ماده 45 مذکور مصوب 1315/12/27، در قسمت بند (ب) این ماده واحده را در خصوص قسمت اخیر ماده 45 بدین نحو گسترش داده است. به طبق این رای که به موجب قانون وحدت رویه قضائی مصوب تیرماه 1328 برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاهها در موارد مشابه لازم‌الاتباع است.

(1- خارج کردن اشیاء ممنوع‌الصدور 2- تسلیم آن به متصدی حمل و نقل و یا هر شخص دیگر برای خارج کردن 3- هر نوع اقدام دیگر برای خارج کردن از مملکت را به تنهایی ارتکاب قاچاق ممنوع‌الصدور داشته و اضافه شده است علی‌هذا با احراز قصد متهم به خارج کردن طلا از مملکت هرگونه اقدامی که برای عملی کردن آن انجام شده باشد مشمول شق 3 از موارد سه‌گانه فوق‌الذکر بوده و نیز قاچاق طلا به طور کامل انجام یافته تلقی می‌گردد و حکم شعبه دوم دیوان عالی کشور در این مورد که منطبق با موازین قانون فوق‌الذکر می‌باشد به طور صحیح صادر شده است بعد از انقلاب اسلامی نیز مجدداً ماده 45 توسط دیوان عالی کشور در رای شماره 17 مورخ 1363/7/11 در خصوص رسیدگی به قاچاق اسلحه وارد کردن به مملکت و یا صادر کردن از آن، یا خرید و فروش و یا حمل و نقل و یا مخفی کردن و یا نگاه داشتن آن است در داخل مملکت، چون اخفاء و نگهداری اسلحه غیرمجاز از موارد جرم قاچاق موردنظر قانونگذار احصاء شده است و نیز عنایت به بند (3) ماده واحد قانون حدود صلاحیت دادرسی و دادگاههای انقلاب مصوب 1362/2/11 و همچنین توجه به قانون تشدید مجازات مرتکبین قاچاق اسلحه و مهمات و قاچاقچیان مسلح مصوب سال 1350، رسیدگی به کلیه جرائم مربوط به نگهداری و حمل اخفاء سلاح غیرمجاز در صلاحیت دادگاه انقلاب است و از این حیث رای شعبه 12 دیوان عالی کشور که براساس این نظر صادر شده موجه و قانون بوده و تأیید می‌شود. این رای طبق ماده واحده قانون مربوط به وحدت رویه قضائی مصوب سال 1328 در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاهها لازم‌الاتباع است.)

8- قانگذار در بندهای یازده گانه ماده 29 قانون امور گمرکی مواردی که از نظر این قانون قاچاق محسوب می‌شود مشروحاً با ذکر مصادیق پیش‌بینی کرده است.

از آنجمله قانونگذار در ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق که بیت‌الغزل این جرم محسوب می‌گردد، به جای بیان اوصاف و شرایط فعل مجرمانه‌ای که قاچاق محسوب می‌گردد. صرفاً با قید عنوان قاچاق و با استعمال، جمله (هر کس در مورد مالی که موضوع درآمد دولت بوده مرتکب قاچاق شود) به جرم انکاری قاچاق پرداخته است و در قانون انحصار تجارت خارجی و در قضایای گمرکی نیز وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا به کشور به ترتیب غیر مجاز را بدون پرداخت حقوق و عوارض دولتی، مشمول حکم ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق شناخته است. و متعاقباً در سال‌های 1373 و 1374 مجمع تشخیص مصلحت نظام، با این که در بند (الف) ماده 2 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب سال 1374 به منظور سرعت بخشیدن به روند رسیدگی و تعیین تکلیف قطعی پرونده‌های مربوط به قاچاق به هدف کاهش تراکم کار دستگاه عدالت کیفری تا حدودی مبادرت به قضاءزدایی کرده است و در ماده 3 این قانون، با جرم‌انگاری عالمانه عمل کسی که مبادرت به حمل قاچاق کالا از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگر می‌نماید مع‌هذا سایر مقررات قانون مجازات مرتکبین قاچاق سال 1312 را نیز با اصلاحات جزئی در سال 1373 بدون هیچ تغییری بازنویسی شده است.

قانونگذار در جریان تصویب قانون بودجه سال 1383 در زمینه یکسان‌سازی تشریفات ورود و خروج کالا از کشور و همچنین عبور کالاهای خارجی (ترانزیت) در قلمرو حاکمیت جمهوری اسلامی ایران و همچنین در آئین‌نامه مصوب هیئت وزیران در این خصوص مقررات ویژه‌ای پیش‌بینی کرده است که در حال حاضر اینگونه مصوبات نیز، منابع جرم قاچاق کالا را تشکیل می‌دهند. همچنین در بررسی مندرجات تبصره 7 قانون بودجه سال 1385 کل کشور و نیز در آئین‌نامه مصوب هیئت وزیران به شماره 34777/89912 مورخ 1384/12/28 تغییرات اساسی در میزان مجازات نقدی کالای قاچاق و نیز در تقسیمات انواع این جرم ایجاد نموده است.

بنابراین این مصوبات را می‌توان جدیدترین منبع قانونی جرم قاچاق کالا از حیث موارد فوق‌الذکر به حساب آورد. ضمناً محتوای تبصره یاد شده و آئین‌نامه اجرائی هیئت محترم وزیران مؤید متن استفساریه مورخ 1381/8/18 مجمع تشخیص مصلحت نظام در خصوص ارزش کالاهای مکشوفه قاچاق و همچنین رأی وحدت رویه قضائی شماره 595 هیئت عمومی دیوان عالی کشور نیز هست. اما در دو دهه اخیر بویژه از سال 1367 با وجود عوامل زمینه‌سازی از قبیل تحریم‌های اقتصادی، کمبود امکانات تولید، فقدان امنیت سرمایه‌گذاری، تورم و ایجاد مناطق آزاد تجاری و بازارچه‌های مرزی و عدم اشتغال و فقر در مناطق مرزی، گسترده‌گی مرزهای آبی و خاکی کشور، عدم امکان کنترل و بازرسی کالا در مبادی ورودی و خروجی به کشور و نظایر اینها، رویهم باعث ایجاد فضای مناسب برای افزایش قاچاق کالا شده است و مداخله صاحبان قدرت و نفوذ در امر قاچاق به صورت سازمان یافته و ایجاد اسکله‌های نامرئی و غیر قانونی قاچاق کالا و تشکیل باند‌هایی به این منظور، باعث افزایش آمار و تشدید قاچاق کالا به کشور شده است بنحوی که اقتصاد کشور را شدیداً مورد تهدید قرار داده و به عنوان یک معضل اقتصادی و اجتماعی اذهان عمومی و توجه مقامات عالی مملکتی را برای چاره‌جویی به این امر به خود معطوف داشته است.

از طرف دیگر، امروزه توسعه فن‌آوری و گسترش ارتباطات و تحول چشم‌گیر در امر تجارت و مبادلات اقتصادی بین کشور، با سایر کشورها موجب گسترش قاچاق کالا در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی شده است و این امر بنوبه خود موجب تشدید و اوج‌گیری قاچاق کالا و مشکلی بر سر راه توسعه اقتصادی کشور محسوب می‌گردد و آثار زیان‌باری بر نظام اقتصادی و سیاست‌های پولی و بانکی کشور وارد ساخته است.

بدین ترتیب مجموعه عوامل ذکر شده موجب گردیده است که مبارزه فیزیکی با قاچاق کالا با اجرای قوانین موجود که مربوط به هفتاد سال قبل است و حامی ارزشهای اقتصادی و تجاری سنتی آن زمان است. در این مرحله از زمان که کشور ما دوران توسعه اقتصادی را پشت‌سر می‌گذارد، توفیق چندانی در پی نداشته و این قوانین جزائی در شرایط کنونی، ساز و کار مناسبی در کاهش روند افزایش آمار جرائم قاچاق کالا بهمراه نداشته است.

مهمترین علت این نارسائی همان‌گونه قبلاً اشاره شد عدم شفافیت قوانین موجود و فقدان تعریف جامع و مانع از قاچاق کالا است که در عمل موجب بروز تفسیرهای قضائی متفاوتی از قوانین مذکور از ناحیه قضات و مراجع کیفری شده است و نهایتاً منجر به آراء متفاوتی در زمینه پرونده‌های قاچاق کالا در مراجع کیفری می‌شود. زیرا در حال حاضر این اختلاف نظر قضائی موجب گردیده است که برخی از

دادگاهها با استظهار به صراحت ماده 45 قانون مجازات مرتکبین قاچاق در جریان رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا که توسط مامورین انتظامی تحت پیگرد قرار گرفته است دادگاهها در مرحله بدوی یا تجدیدنظر فقط کالاهای مکشوفه ممنوع‌الورود و ممنوع‌الصدور را قاچاق تلقی می‌نمایند و نسبت به پرونده‌های که موضوع آنها قاچاق کالاهای مجاز یا کالاهای مشروط مشکوفه در داخل کشور اعلام شده است به لحاظ عدم احراز ورود غیر قانونی آنها به کشور و بنابه اصول براءت و اباحه و رعایت حرمت اموال مسلمین و فراوانی و کثرت اشیاء و نظایر این قبیل کالاها در بازارهای داخلی کشور آنها را غیر قاچاق تشخیص داده و مبادرت به صدور رای بر براءت متهم یا معترض می‌نمایند و رای بر استرداد عین با قیمت کالای مظنون به قاچاق در حق وی صادر می‌نمایند. برعکس عده‌ای دیگر از قضات برخلاف نظریه دسته قبل رویه قضائی اتخاذ و مبادرت به صدور حکم می‌نمایند. در این زمینه براساس مطالعات انجام یافته و طبق آمار و ارقام منتشره از طرف سازمانهای مسؤول مبارزه با قاچاق کالا و ارز به علت عدم شفافیت قوانین جزائی به ویژه ماده 8 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام سال 1374 حاکی است که بیش از 40 تا 50 درصد جرائم قاچاق که توسط افراد نیروی انتظامی در مرحله کشف، توسط سازمان‌های مأمور وصول درآمد دولت قاچاق تشخیص داده می‌شود. از سوی مراجع کیفری و دادگاهها به علت عدم وقوع قاچاق براساس تحلیلی که فوقاً به آن اشاره شد مبادرت به براءت متهم یا تعرض به رای دادگاه بدوی و صدور حکم به استرداد مال مکشوفه به صاحبان کالا می‌نمایند.⁹

به علاوه قاچاقچیان نیز با اطلاع از نارسائی قوانین موجود در جریان تعقیب کیفری با تهیه مدارک و اسناد غیر واقعی مبنی بر این کالای قاچاق مکشوفه توسط نیروی انتظامی را از مناطق آزاد تجاری در داخل کشور خریداری کرده‌اند تسلیم مقامات قضائی می‌نمایند و در نتیجه با سوء استفاده از عدم شفافیت قانون در این زمینه غالباً موفق به اخذ رای براءت از اتهام انتسابی می‌گردند و عملاً نقش سرکوبگرانه و بازدارنده قوانین جزائی را به آسانی از بین می‌برند و بدین وسیله سالیانه تعداد قابل ملاحظه‌ای از افراد که به اتهام ارتکاب جرائم قاچاق دستگیر و توسط نیروی انتظامی به مراجع کیفری معرفی و با حکم براءت مواجه می‌گردند. برابر تحقیقات انجام شده در این زمینه سالیانه حدود 1/8 تا 2 میلیارد دلار کالای خارجی که به کشور وارد می‌گردد و همین‌طور حدود یک میلیارد دلار کالا داخلی که از کشور خارج می‌گردد بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی، در مجموع این‌گونه فعالیت‌های تجاری غیرقانونی با سوء استفاده از خلاء قانونی سالیانه حدود 1000 میلیارد تومان به علت عدم پرداخت حقوق و عوارض گمرکی به دولت به اقتصاد کشور زیان وارد می‌کنند.¹⁰

امعان نظر در نکات یاد شده در شرایط کنونی یکی از راههای مقابله و پیش‌گیری از قاچاق کالا و ارز بنظر نگارنده بارنگری و اصلاح ساختاری قوانین و مقررات راجع به پدیده نگران‌کننده قاچاق کالا و ارز است و این موضوع یکی از چالش‌های اساسی در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز است که در این مقاله تلاش می‌شود که این موضوع به روش علمی و کارشناسانه بنحوی مورد بررسی قرار گردد تا بتواند تفکر و اندیشه تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران را برای اتخاذ سیاست تقنینی جنائی کارآمد و متناسب با دوران توسعه کشور و با استفاده از یافته‌های جرم‌شناسی برای مقابله قاطع و سریع و بدون تبعیض علیه قاچاقچیان در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی تامین و برقرار نمایند.

2- تعریف حقوقی قاچاق کالا یا مال

نظربه فقدان تعریف صریح و شفاف قاچاق کالا در قوانین موجود اینک برای دستیابی به تعریفی که از نظر ماهوی حاوی اوصاف و ویژگی‌های اعمال مجرمانه‌ای باشد که از نظر قوانین کنونی ایران مشمول تعریف قاچاق یا جرم در حکم قاچاق باشد. ناگزیر در شرایط کنونی و در چارچوب اصل قانونی بودن جرم و مجازات، با استفاده از معانی ادبی و اصطلاحی لفظ قاچاق و استنتاج از منطوق کلمات و مفهوم عبارات مندرج در موارد قوانین ناظر به قاچاق کالا، اعم از قانون مجازات مرتکبین قاچاق، قانون انحصار تجارت خارجی، قانون امور گمرکی و قانون اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز و هم‌چنین مفاد آراء وحدت رویه قضایی و عنداللزوم با نگاهی به قوانین امور گمرکی برخی از کشورهای دیگر و کنوانسیون شورای همکاری بین‌المللی گمرکی مصوب اکتبر سال 1977 میلادی و اصلاحیه‌های بعدی آن در سالهای 1989 و 1995 که دولت جمهوری اسلامی ایران در تاریخ 1376/3/20 به آن ملحق شده است و استفاده از نظریه کارشناسان امور گمرکی شاید بتوان به تعریف قابل قبول حقوقی راجع به قاچاق کالا دسترسی پیدا کرد.

9- شادانیا - هوشنگ - مقاله نگاهی اجمالی به مبارزه انتظامی با قاچاق کالا - مجله نگهبان - شماره 18 صفحه 30 سال 1384

10- همین نویسنده همان نوشته شماره 18 صفحه 32.

واژه قاچاق که در زبان فارسی و در ادبیات حقوق کیفری استعمال می‌گردد، کلمه ترکی است و در لغت به معنی انجام کار پنهانی با تردستی است و اسم مصدر به معنای فراوانی است قاچاقچی کسی است که اشیاء قاچاق خرید و فروش می‌کند.¹¹

این واژه در ترمینولوژی حقوق به معنی حمل و با نقل کالا از نقطه‌ای به نقطه دیگر بدون پرداخت حقوق دولتی و یا کالای ممنوع الورد یا ممنوع‌الصدور یا انحصاری دولت معرفی شده است.¹²

قاچاق کالا از نظر کارشناس گمرک، عبارت است از فرار دادن مال خواه آن مال مربوط به درآمد دولت بوده و یا ورود یا خروج و تولید، نقل و انتقال و خرید و فروش آن طبق قوانین و مقررات مربوط ممنوع و غیر مجاز گردیده باشد.¹³

«غیر از آنچه در ماده یک قانون اصلاح، قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1373/11/9 آمده است و کالای موضوع درآمد دولت و ممنوع‌الصدور و ممنوع‌الورد را دربرمی‌گیرد، تعریف دیگری از قاچاق نشده است و به طور خلاصه، قاچاق عبارت است از وارد کردن یا صادر کردن کالا برخلاف قوانین و مقررات جاریه و یا اقدامی که قانوناً در حکم قاچاق محسوب شده است.¹⁴

از نظر مطالعه تطبیقی، تعریف جرم قاچاق کالا که در کنوانسیون شورای همکاری گمرکی بین‌المللی و سازمان جهانی گمرک (W. C. O)

و همین‌طور در قوانین امور گمرکی کشورهایی نظیر ژاپن، تحت‌عنوان (تقلب گمرکی) یاد می‌شود.¹⁵

«عبارت است عملیات کسی است که با توسل به وسائل متقلبانه یا مخفیانه یا هر عمل غیرقانونی دیگر، کالائی را به قصد فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی از مبادی و مرزهای گمرکی عبور دهد و یا این که با حیله و نیرنگ منافی که مغایر با قانون امور گمرکی است تحصیل نماید».¹⁶

به طوری که ملاحظه می‌شود، تعریف تقلب گمرکی در قانون امور گمرکی ژاپن که تحت عنوان مقررات کیفری¹⁷ پیش‌بینی شده است در مقایسه با تعریف قاچاق کالا به شرح مندرج در بند یکم ماده 29 قانون امور گمرکی ناظر به وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا به کشور به ترتیب غیرمجاز، به مراتب جامع‌تر و شفاف و صریح می‌باشد زیرا:

اولاً - قید، جمله، توسل به وسائل متقلبانه به قصد فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی برای گذراندن کالا از مبادی گمرکی که بیان‌کننده صریح وصف مجرمانه و عناصر اختصاصی جرم عمدی تقلب گمرکی به قصد ضرر رسانیدن به درآمد دولت است در عمل تشخیص مصادیق این جرم را برای مأمورین انتظامی و ضابطین دادگستری و اعضاء دادسرا و قضات محاکم و وکلاء دادگستری سهولت فراهم کرده است و اتخاذ تصمیم مقتضی و صدور حکم برای اجرای عدالت کیفری و محکومیت مرتکبین جرائم تقلب گمرکی آسان نموده است و برخلاف قانون امور گمرکی ایران امکان سوء استفاده متهمین و معترضین به آراء دادگاه را از بین برده یا بحداقل رسانیده است.

ثانیاً: در قانون امور گمرکی کشور ژاپن مقررات خاصی برای جلوگیری از تحصیل منافع مغایر با قانون امور گمرکی افرادی که با توسل به وسائل تقلبی موفق به استرداد حقوق و عوارض گمرکی می‌شوند عمل آنها را مشمول حکم تقلب گمرکی قرار داده است در حالی که در مقررات امور گمرکی کشور ما چنین حکمی برای استرداد متقلبانه حقوق و عوارض گمرکی وجود ندارد.

با توجه به آنچه که پیرامون وصف مجرمانه قاچاق کالا در مجموع قوانین و مقررات مربوط به این عنوان کیفری مورد بحث قرار گرفت در بیان تعریف نهائی آن می‌توان گفت:

قاچاق کالا که از معنی لغوی و اصطلاحی آن مایه گرفته، عبارت است از وارد کردن یا صادر کردن مال یا کالا، موضوع درآمد دولت یا ممنوع‌الورد یا ممنوع‌الصدور یا انحصاری است که برخلاف قوانین و مقررات حاکم بر این پدیده صورت می‌گیرد و نیز خودداری از انجام بعضی از مقررات قانون امور گمرکی است و هم چنین شامل سایر اقدام مجرمانه مصرح در قانون است که در حکم قاچاق محسوب شده است.

11- فرهنگ فارسی عمید - تالیف حسن عمید، واژه قاچاق، صفحه 784، انتشارات امیرکبیر سال 1362 چاپ هیجدهم.

12- جعفری لنگرودی - دکتر محمد جعفر، کتاب ترمینولوژی حقوق - واژه قاچاق شماره 4042 - صفحه 10 - گنج دانش - بی‌تا.

13- احمدی - عبدالله - کتاب قاچاق - نشر میزان سال 1382 ص 33 چاپ اول.

14- مجموعه کامل قوانین و مقررات راجع به قاچاق کالا و ارز، سازمان تعزیرات حکومتی، نظریه شماره 7/7987 مورخ 1374/12/8 اداره حقوق.

15- CUS toms. Flaud.

16- R.F. Japan Laws and Regulation Con Cerning Customs Duties And CUS toms Procepures Article 109 - 112 - P - 71.

17-Pemal Provsions.

گفتار دوم

مختصات یا ویژگی‌های جرم قاچاق کالا

با توجه به محتوای تعریف حقوقی ارائه شده از قاچاق کالا، مختصات این عنوان کیفری را می‌توان به ترتیب زیر مطرح و مورد بحث قرار داد.

- 1- از نظر موضوع جرم قاچاق
- 2- از نظر نحوه ارتکاب جرم قاچاق کالا
- 3- از نظر تحلیل عنصر تقلب در مفهوم واژه قاچاق و تعریف آن در قانون امور گمرکی
- 4- قاچاق کالا از نظر ماهوی در زمره جرایم مقید طبقه‌بندی می‌شود
- 5- شروع به قاچاق کالا قانوناً ممنوع و قابل مجازات می‌باشد
- 6- از نظر حیثیت جرم قاچاق کالا

1- از نظر موضوع جرم قاچاق

در بررسی قوانین متنوع حاکم بر پدیده قاچاق ملاحظه می‌شود که قانونگذار برای معرفی قاچاق برحسب مورد از واژه‌های، مالی، کالا و مال‌التجاره استفاده نموده است. در این مقال به اختصار به توضیح آنها اشاره می‌کنیم.

اولاً - تعریف مال موضوع قاچاق

مال در قانون مدنی و سایر قوانین ایران تعریف نشده است. مال یک کلمه یونانی *Me Lom* و لغت لائینی *Ma Lum* است که در زبان عربی آن را از فعل ماضی (مال - میمل - میلا) شمرده‌اند. به علاوه چون واژه مال طرف میل و خواهش انسان است در زبان پارسی آن را (خواسته) نامیده‌اند. در زبان عربی مال به معنی طعام، برده و هرچه به اکتساب بدست آید به کار برده می‌شود. از این رو پول، منافع، مطالبات و تعهدات هم مال است.

در زبان و در اصطلاح حقوق مال عبارت از چیزی است که ارزش اقتصادی داشته و قابل مبادله باشد خواه مادی مثل، اتومبیل و خواه معنوی مانند طلب و ارزش خدمات. هم‌چنین مال بایستی قابل تقویم به پول باشد مانند اعیان و منافع و بالاخره مال باید امکان اختصاص به شخص حقیقی یا حقوقی را داشته باشد و دارای منفعت عقلانی باشد.

بنابه تعریف مال در ما نحن فیه موضوع قاچاق در ماده 1 اصلاحی قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1373/11/9 مجمع تشخیص مصلحت نظام مالی است که ناظر به عایدات دولت می‌باشد که به موجب مقررات وزارت بازرگانی شامل وارد کردن یا صادر کردن عین اموالی است که کسی به قصد گذراندن آن از مبادی گمرکی بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی اقدام می‌نماید موضوع قاچاق را تشکیل می‌دهد.¹⁸

ثانیاً - تعریف کالای موضوع قاچاق:

واژه کالا که در بندهای یازده گانه ماده 29 قانون امور گمرکی سال 1350 و آئین‌نامه اجرائی آن مصوب سال 1351 بدفعات مورد استفاده قانونگذار قرار گرفته است عبارت است از هر شیء خارج از وجود انسان است که نیاز بشر را برآورده می‌کند و قابلیت مصرف و مبادله را دارد.

18- به موجب ماده 2 قانون صادرات و واردات کالا مصوب چهارم مهرماه 1372 کالاهای صادراتی و وارداتی به کشور به سه دسته زیر تقسیم می‌شوند.

(1- کالای مجاز 2- کالای مشروط 3- کالای ممنوع)

براین اساس فهرست کالاهای ممنوع توسط دولت معمولاً در جدول ضمیمه مقررات صادرات و واردات و یا به وسیله سایر مصوبات دولت در قانون صادرات و واردات اعلام می‌گردد.

و کالاهای مشروط نیز شامل کالاهایی است که صدور یا ورود آن با کسب مجوز امکان‌پذیر است و کالاهای مجاز نیز که صدور یا ورود آن با رعایت مقررات گمرکی آزاد است.

نکته قابل ذکر در این مقال این است که در مناطق آزاد کیش و قشم برخلاف طبقه‌بندی کالا طبق ماده 2 قانون صادرات و واردات خارجی 1372 - براساس مقررات مربوط هر نوع کالائی اعم از ممنوع و یا مشروط مانند چای یا سیگار، و شکلات خارجی آزادانه مورد معامله قرار می‌گیرد و به عنوان کالای همراه مسافر به داخل کشور وارد می‌شود در نتیجه علاوه بر تأثیر سوئی که بر قیمت‌گذاری ارز در کشور بجای خواهد گذاشت در برخی از موارد نیز ممکن است چای وارداتی از مناطق آزاد کشور غیر بهداشتی و مصرف آن صفر باشد بازتاب این مسأله در مطبوعات خارجی نیز انعکاس یافته. چنانکه روزنامه قدس در دوم خرداد 72 به نقل از روزنامه چاپ سوئیس به نام (روز بخیر) در خصوص منطقه آزاد قشم نوشت: در قشم تمام چیزهایی که در ایران ممنوع است مثل مشروبات الکلی و فیلم‌های مبتذل خرید و فروش می‌شود.

کالا در یک تقسیم‌بندی کلی به کالای طبیعی شامل آنچه که در جریان فعل و انفعال طولانی در طبیعت تولید می‌شود نظیر مواد معدنی، قارچ طبیعی، عسل و مروارید طبیعی است و دیگر کالای مصنوعی شامل آنچه ساخته و پرداخته قدرت ذهن بشر و دستهای اوست مانند ماشین‌آلات صنعتی، لوازم صوتی و هم‌چنین اشعار، سخنرانی‌ها، دفاع شفاهی و کلاه دادگستری از طرف دیگر کالا را می‌توان از جهات مختلف طبقه‌بندی کرد.

(الف) - تقسیم‌بندی کالا به اعتبار قانون و مقررات صادرات و واردات:^{۱۹}

براساس این طبقه‌بندی کالا به کالای مجاز و کالای مشروط و کالای ممنوع طبقه‌بندی می‌شود.

(1) - کالای مجاز: مثل اکثر لوازم صوتی و تصویری خارجی

(2) - کالای مشروط: مثل داروی خارجی

(3) کالای ممنوع: مثل مشروبات الکلی

ب - تقسیم بندی کالا به اعتبار نحوه استفاده از آن‌ها:

براساس این طبقه‌بندی کالا به کالای مصرفی و کالای واسطه‌ای و کالای سرمایه‌ای طبقه‌بندی می‌شود.

(1) کالای مصرفی مثل مواد سوختی

(2) کالای واسطه‌ای مثل گندم

(3) کالای سرمایه‌ای مثل فرش

ج - تقسیم‌بندی کالا به اعتبار اولویت نیاز جامعه:

براساس این طبقه‌بندی کالا به کالای اساسی و کالای ضروری و کالای غیرضروری طبقه‌بندی می‌شود.

(1) کالای اساسی مثل برنج و روغن

(2) کالای ضروری مثل لوازم و تجهیزات پزشکی

(3) کالای غیرضروری مثل، نوشابه و شکلات.

شایان ذکر است هر نوع کالائی که سود قابل توجهی داشته باشد در فهرست کالاهای موردعلاقه شبکه‌های قاچاق قرار می‌گیرد.

ثالثاً - مال التجاره:

مال التجاره که در مقابل مال بکار می‌رود، عنوان مرکب از دو کلمه مال و دیگری تجارت است. و در واژه مال التجاره، لفظ تجارت وصف است برای مال و برای معرفی مالی است که از نظر ارزش یا کمیت آن با مال غیرتجاری متفاوت می‌باشد. یا به عبارت دیگر غالباً ارزش و کمیت مال التجاره از مال غیرتجاری بیشتر است و واژه مال التجاره را قانونگذار در ماده 14 قانون مجازات مرتکبین قاچاق استعمال و به کار برده است.

و آن عبارت است از هر چیزی است که ذاتاً دارای ارزش اقتصادی و قابلیت مبادله و دخل و تصرف را دارا می‌باشد.

2- از نظر نحوه ارتکاب جرم قاچاق کالا

رفتار مادی خارجی مرتکب جرم قاچاق امور گمرکی که پیکره این پدیده را تشکیل می‌دهد. از نوع فعل مثبت مرتکب است مثل وارد کردن کالای ممنوع‌الورود از راه‌های غیرمجاز (هوایی، دریائی، زمینی) به کشور یا به سخن دیگر غالب جرائم قاچاق زائیده عمل هستند یعنی شرط تحقق جرم قاچاق است که مرتکب مبادرت به یک اقدام مغایر و مخالف ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق نموده باشد تا مستوجب مجازات باشد.

با وجود این عنصر مادی جرم قاچاق ممکن است به صورت ترک فعل یا سلبی، یعنی انجام ندادن عمل موردنظر قانونگذار تحقق پیدا کند نظیر، خارج نکردن کالائی از گمرک که قبلاً به عنوان ترانزیت خارجی یا ورود موقت به کشور وارد شده باشد در طرف زمان و مهلت مقرر از گمرک و نظایر اینها.

19- ماده 14- هرگاه نسبت به عدل مال التجاره یا بسته یا صندوقی ظن قاچاق حاصل شود مأمورین رسمی کشف می‌توانند آن را مهر نمایند تا در مقصد با حضور مأمورین مربوطه از او معاینه شود مگر آن که صاحب یا حامل تفتیش آن را در همان محل تقاضا کند ...

نکته قابل ذکر در خصوص نحوه ارتکاب جرم قاچاق که نباید فراموش گردد این است که موارد عنصر مادی جرم قاچاق به صورت سلبی یا ترک فعل برخلاف فعل مثبت ایجابی آن در قانون حصری است و محدود و منحصر به موارد مخصوص در قانون امور گمرکی و آئین‌نامه‌های اجرائی آن است²⁰ در مقابل مصادیق فعل مثبت قاچاق که ناشی از عمل ایجابی است تمثیلی می‌باشد.

3- از نظر تحلیل عنصر تقلب از مفهوم واژه قاچاق و تعریف آن در قانون امور گمرکی

از نظر حقوق کیفری، چون اثبات جرم قاچاق کالا مانند هر جرم عمدی دیگر مستلزم احراز قصد مجرمانه ناشی از عملیات متقلبانه مرتکب دایر بر نقض یکی از مقررات منصوص در قانون جزا یا لطمه‌زدن به حقوق و منافع اشخاص حقیقی یا حقوقی است. بنابراین در مسأله قاچاق کالا با این که در مجموع قوانین راجع به قاچاق کالا قانونگذار صریحاً از عملیات متقلبانه و رفتارهای خدعه‌آمیز مرتکب قاچاق به منظور فریب دادن مامورین کشف جرم در موارد قانونی مربوط ذکری بمیان نیاورده است. مع‌هذا بنظر می‌رسد که با تحلیل حقوقی، مفهوم واژه قاچاق و هم چنین تعریف این جرم در بند یکم ماده 29 قانون امور گمرکی، بتوان (عنصر تقلب) را بدین نحو استنتاج و بدست آورد.

اولاً- واژه، قاچاق مذکور در ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق، عنوان کیفری شناخته شده‌ای است که ناظر به عمل کسی است که عالماً عامداً اقدام به وارد کردن غیرمجاز مال موضوع درآمد دولت به کشور می‌نماید. اما لازمه تحقق جرم قاچاق علاوه بر عملیات انجام یافته از طرف متهم موکول به احراز علم مرتکب به ممنوعیت وارد کردن آن مال به کشور از راههای غیرمجاز (هوائی، دریائی، زمینی) باشد که مرتکب برای فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی که منجر به زیان مالی دولت خواهد شد به انجام می‌رساند هرچند در متن ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق قانونگذار اشاره‌ای به این عنصر روانی جرم قاچاق ننموده است. بدین ترتیب، ارتکاب فعل خارجی مرتکب برای وارد کردن مال به کشور به طور مخفیانه یا غیرمجاز به منظور فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی که تشکیل دهنده جرم عمدی قاچاق مال یا کالا است بخوبی عنصر تقلب در جرم قاچاق را مدلل می‌سازد. یا به سخن دیگر عنصر تقلب در جرم قاچاق از نقض مقررات ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق حاصل می‌گردد مستتر است که منتهی به زیان مالی دولت خواهد شد.

ثانیاً- با استظهار به صراحت عبارت صدر بند یکم ماده 29 قانون امور گمرکی که مقرر می‌دارد:

وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا از کشور (به ترتیب غیر مجاز) و عنایت به این که در لسان حقوق کیفری، وارد کردن کالا به کشور، وقتی قاچاق محسوب می‌شود که مرتکب با توسل به عملیات از قبیل، اظهار کردن کالای ممنوع الورد تحت عنوان کالای مجاز یا کالای مشروط، با تسلیم مدارک و اسناد تقلبی و مجهول به مامورین کشف قاچاق یا ارزیان گمرک، موجبات فریب دادن آنها را به ضرر دولت فراهم می‌نماید. بدین ترتیب (عنصر تقلب) در انتساب جرم قاچاق کالا در قابل وارد کردن کالا (به ترتیب غیر مجاز) به کشور ظاهر و محرز می‌گردد به علاوه چون جمله (به ترتیب غیر مجاز) در این بند مطلقاً ذکر شده است. پس این امر نشان می‌دهد که از نظر قانونگذار، هرگونه عملیات غیر واقعی که مرتکب برای (وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا از کشور) به آنها متوسل و با آگاهی کامل از متقلبانه بودن آنها برای فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی یا تودیع پیمان ارزی، و استفاده از آنها موجبات گمراهی مأمورین در کشف کالای قاچاق را فراهم می‌کند، تحت عنوان (عملیات غیر مجاز) تشکیل دهنده عنصر تقلب در جرم قاچاق کالا محسوب خواهد شد.²¹

4- جرم قاچاق کالا از نظر ماهوی در زمره جرائم عمدی مقید است

ارتکاب فعل وارد کردن کالای غیرمجاز به کشور یا خارج کردن آن از کشور که باعث تعقیب کیفری مرتکب جرم خواهد شد. زمانی منتهی به مجرمیت متهم و محکومیت مجرم به مجازات خواهد شد که:

اولاً- مرتکب با علم به ممنوعیت و غیرمجاز بودن وارد کردن کالا یا خارج کردن آن از کشور عامداً آن را به طور مخفیانه یا متقلبانه از طریق هوائی یا دریائی یا زمینی به کشور وارد یا از کشور خارج نماید. احراز از این اندازه از عملیات ماهوی آگاهانه مرتکب جرم قاچاق را

20- برای اطلاع بیشتر در این خصوص به بندهای ششم و هفتم ماده 29 قانون امور گمرکی مصوب سال 1350 و ماده 270 آئین‌نامه امور گمرکی مراجعه نمایید.

21- ولیدی - دکتر محمد صالح، جزوه درس حقوق کیفری اقتصادی - دوره کارشناسی ارشد جزاء جرم شناسی سال تحصیلی 83-1382 ص 24 - دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، (20)

در لسان حقوق کیفری قصد مجرمانه کلی یا (عمد عام) می‌نامند اما برای محکومیت مجرم این اندازه اقدام گرچه لازم است ولی کافی نیست.

ثانیاً - علاوه بر وجود عمد عام ناظر به آگاهی مرتکب به نامشروع بودن عملیات غیرمجاز خویش در جرم قاچاق کالا، قصد مجرمانه خاص یا (عمد خاص) یعنی حصول نتیجه مجرمانه به صورت ایجاد زیان مالی به درآمد دولت به وسیله توسل مرتکب به عملیات تقلبی برای فریب دادن مأمورین دولت در کشف قاچاق برای فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی یا تودیع پیمان ارزی نیز ضرورت دارد بدین لحاظ قانونگذار برای تحقق و اثبات جرم قاچاق حصول نتیجه مجرمانه را نیز جزو عنصر روانی قاچاق قرار داده است.

5- شروع به قاچاق جرم و قابل مجازات است

با این که بحث راجع به شروع جرم علی‌القاعده یکی از مباحث حقوق جزای عمومی است مع‌هذا در این مقال نظریه این که شروع به قاچاق اموال موضوع عایدات دولت در قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 جرم بوده و بعد از بثمر رسیدن انقلاب اسلامی نیز مجمع تشخیص مصلحت نظام در قانون اصلاحی قانون مجازات مرتکبین قاچاق مورخ 1373/11/9 ضمن بازنویسی ماده 2 قانون مجازات مرتکبین قاچاق سال 1312 مجدداً شروع به قاچاق را بدین نحو مورد تأیید قرار داده است.²²

”شروع به جرم قاچاق، علاوه بر ضبط مال و نصف جزای نقدی فوق موجب محکومیت به دو ماده تا یک سال حبس جنحه‌ای خواهد بود.“

بنابراین و با توجه به حکم کلی شروع به جرم در ماده 41 قانون مجازات اسلامی که مقرر می‌دهد «هر کس قصد ارتکاب جرمی کند و شروع به اجرای آن نماید لکن جرم منظور واقع نشود، چنانچه اقدامات انجام گرفته جرم باشد، محکوم به مجازات همان جرم محکوم می‌شود».

بر این مبنا و در ما نحن فیه در تحلیل سیر مراحل تکاملی عنصر مادی جرم قاچاق کالا باید دانست از نظر حقوق کیفری مجرد پیدایش اندیشه قصد ارتکاب جرم قاچاق در ذهن مرتکب و تهیه مقدمات و عملیاتی که فقط مقدمه ارتکاب جرم قاچاق بوده و ارتباط مستقیم با وقوع قاچاق نداشته باشد شروع به قاچاق نبوده و از این حیث قابل مجازات نیست مانند این که کسی چند عدل فرش نفیس دستباف خریداری و قصد ارسال آن برای فروش به خارج از کشور را داشته باشد و بدین منظور آنها را در وانت بار خود قرار داده و به سمت فرودگاه آن را حمل نماید. این اندازه اقدام او که در حد تهیه مقدمات ارتکاب قاچاق است برای شروع به این جرم کافی بنظر نمی‌رسد و مرتکب را نمی‌توان به موجب ماده 2 قانون مجازات مرتکبین قاچاق قابل تعقیب کیفری و مجازات قرار داد.²³

بنابراین برای خروج از مرحله تهیه مقدمات و ورود به مرحله اجرای عملیات عنصر مادی شروع به قاچاق کالا مطالب این موضوع را به ترتیب زیر بررسی می‌کنیم.

اولاً - بیان ماهیت عملیات اجرائی شروع به قاچاق

برای تحقق شروع به جرم قاچاق لازم است که مرتکب جرم علاوه بر داشتن قصد و اندیشه ارتکاب جرم قاچاق مبادرت به تهیه مقدمات و وسائل ارتکاب جرم نموده باشد. و سپس وارد مرحله‌ای بشود که عملیات و اقدامات او ارتباط با وقوع جرم قاچاق را داشته باشد و این عملیات را انجام می‌دهد. اما در این مرحله که عملیات اجرائی جرم قاچاق را شروع کرده است، عملیات او به علت مداخله عامل خارجی که اراده فاعل جرم قاچاق در آن مداخلیت ندارد قصد مجرمانه او معلق مانده و جرم به اتمام نمی‌رسد یعنی قاچاق موردنظر واقع نمی‌شود. این اندازه عملیات مرتکب که معلق مانده است به عنوان شروع به قاچاق مشمول حکم ماده 2 قانون اسلامی قانون مجازات مرتکبین قاچاق سال 1373 خواهد بود. با توجه به تحلیل فوق‌الذکر، شروع به جرم قاچاق را بطور خلاصه می‌توان بدین نحو تعریف نمود.

شروع به جرم قاچاق ناظر به عملیات کسی است که به قصد ارتکاب جرم قاچاق با توسل به وسائل تقلبی به قصد گمراه کردن مأمورین کشف جرم قاچاق، برای فرار از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی، اقدامات و عملیاتی انجام بدهد اما به علت موانعی که خارج از اراده اوست قصد مجرمانه‌اش معلق شود و جرم قاچاق واقع نگردد.

22- روزنامه رسمی کشور - شماره 14555 مورخ 1373/11/29.

23- تبصره یک ماده 41 قانون مجازات اسلامی مؤید برداشت و تحلیل فوق‌الذکر می‌باشد. (22)

ثانیاً - نحوه اعمال مجازات شروع به قاچاق کالا:

همان گونه قبلاً اشاره شد به موجب ماده 2 قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 (اصلاحی سال 1373 مجمع تشخیص مصلحت نظام) مجازات شروع به قاچاق کالا، علاوه بر ضبط مال و نصف جزای نقدی موجب محکومیت مرتکب به دو ماه حبس تا یک سال نیز خواهد شد.

مع هذا نظر به این که واکنش کیفری قانونگذار نسبت به جرم قاچاق کالا در قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1374/2/12 مجمع تشخیص مصلحت نظام تغییراتی بوجود آمده است و به تبع آن در خصوص اعمال مجازات شروع به جرم قاچاق نیز براساس میزان بهاء کالای موضوع قاچاق در بندهای الف و ب ماده 2 قانون مزبور، قانونگذار در مواردی که بهای کالای موضوع قاچاق معادل ده میلیون ریال یا کمتر باشد و یا این که از ده میلیون ریال تجاوز کند (اجازه قضاء زدایی) را به ادارات و سازمانهای ذیربط داده است بدین لحاظ در خصوص اعمال مجازات شروع به جرم قاچاق کالا برحسب بهاء موضوع قاچاق کالا باید قابل به تفکیک شد.

(الف) - حذف وصف مجرمانه شروع به جرم قاچاق

مطابق بند الف ماده دوم قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا در مواردی که بهاء کالای موضوع شروع به قاچاق کالا معادل ده میلیون ریال یا کمتر از آن باشد به موجب ماده 3 آئین نامه اجرائی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1379/3/29 هیأت وزیران سازمان کاشف فقط به ضبط کالا به نفع دولت اکتفاء می کند و عین کالای مکشوفه را با تنظیم صورتجلسه کشف به اداره مربوط مأمور وصول درآمدهای دولت تحویل می دهد.²⁴

بنابراین چون قانونگذار در این مورد صرفاً به ضبط کالای مکشوفه بسنده کرده است: در نتیجه اعمال مجازات دیگری برای شروع کننده جرم قاچاق کالا با بهاء موردنظر قابل تصور نیست. یا به عبارت دیگر قانونگذار با قضاء زدایی مذکور وصف مجرمانه شروع به جرم قاچاق را حذف نموده است.

(ب) - مجازات مشروط شروع به جرم قاچاق کالا:

مطابق بند (ب) ماده دوم قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا، در مواردی که بهای کالای موضوع شروع به قاچاق کالا بیش از ده میلیون ریال باشد، به موجب ماده 6 آیین نامه اجرائی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1379/3/29 هیأت وزیران، در صورتی که متهم حاضر به پرداخت نصف جریمه نقدی برای جرم قاچاق همان کالا را بپردازد و عین کالا ضبط شده باشد در صورتی که متهم در بازداشت باشد بلافاصله آزاد می شود و موضوع تعقیب کیفری متهم به شروع قاچاق کالا منتفی است. در نتیجه در این مرحله شروع به قاچاق او جرم نبوده و قابل مجازات و دیگر هم نیست.

اما در صورت استنکاف متهم از پرداخت جریمه نقدی در مرحله اداری و قضاء زدائی به موجب ماده 7 آئین نامه اجرائی مزبور پرونده متشکله را سازمان شاکی تکمیل کرده و حسب مورد به مراجع قضائی یا محاکم تعزیرات حکومتی ارجاع می نماید. در این مرحله مراجع قضایی علاوه بر ضبط کالا و اخذ جریمه نقدی در صورت احراز بزه شروع به قاچاق با رعایت ماده 2 قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 (اصلاحی سال 1373) و قسمت اخیر حکم ماده 2 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا محکوم خواهد شد.

(ج) - مجازات قطعی شروع به جرم قاچاق کالا:

بجز موارد مذکور در بند (الف) این نوشتار و هم چنین عبارت مذکور در قسمت نخست در بند (ب) آن که قانوناً مسأله شروع به جرم قاچاق منتفی است و قابل مجازات نیست در سایر موارد که بهاء کالای موضوع قاچاق از ده میلیون ریال تجاوز کند و متهم به شروع قاچاق حاضر به پرداخت نصف جریمه نقدی متعلقه نباشد یا به سخن دیگر پرونده امر در مرحله اداری قابل قضاء زدایی نباشد مراجع کیفری صلاحیتدار برسیدگی برحسب مورد در صورت احراز مجرمیت و اثبات بزه متهم به شروع به کالای قاچاق را با رعایت ماده 2 اصلاحی، قانون مجازات مرتکبین قاچاق ماده 1373 ناظر به بند ب در ماده 2 قانون تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ماده 7 آئین نامه اجرائی قانون مزبور مبادرت به صدور حکم به محکومیت متهم خواهند نمود.

24- روزنامه رسمی شماره 16126 - مورخ 1379/4/19 کشور.

6- از نظر قضاء زدایی محدود از جرم قاچاق کالا

در بررسی سیاست جنایی قانونگذار در گذشته و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در خصوص قوانین راجع به قاچاق کالا ملاحظه می‌شود که قانونگذار بدو در سال 1353 با اصلاحاتی در ماده 6 قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب سال 1312 اجازه استفاده (از قضاء زدایی) در امر رسیدگی به بعضی از پرونده‌های قاچاق کالا را بنحو محدود به مأمورین ادارات مأمور وصول درآمد دولت با رعایت شرایطی واگذار کرده بود.

مطابق ماده 6 قانون اصلاحی قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1353/12/29، ادارات مأمور وصول درآمد دولت می‌توانند فقط برای یکبار از تعقیب کیفری مباشر یا شرکاء جرم قاچاق کالا صرف نظر کرده و به وصول جزای نقدی و ضبط مال و در صورت از بین رفتن مال به وصول بهای آن اکتفا نمایند. در این صورت اگر پرونده در مراجع قضائی تحت رسیدگی باشد انصراف از تعقیب تا قبل از صدور حکم بدوی ممکن است و تعقیب کیفری موقوف می‌گردد. پرداخت جزای نقدی آثار جزائی نداشته و مشمول مقررات تکرار جرم نخواهد بود.

به علاوه به موجب تبصره الحاقی به ماده 6 مزبور، در صورتی که جزای نقدی مورد قاچاق کمتر از مبلغ یکصد هزار ریال باشد و مرتکب آن را پردازد یا ترتیب پرداخت آن را بدهد با ضبط عین مال و در صورت از بین رفتن مال با وصول بهای آن از تعقیب کیفری معاف خواهد بود ولو این که مرتکب سابقه استفاده از ارفاق را داشته باشد.

متعاقباً قلمرو اعمال سیاست کیفری (قضاء زدایی) از جرم قاچاق کالا بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و در جریان تصویب قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز، به منظور انصراف از تعقیب کیفری متهم به ارتکاب جرم قاچاق کالا گسترش بیشتری پیدا کرده است. زیرا به موجب بندهای (الف) و (ب) ماده 2 قانون مزبور مصوب سال 1374 مجمع تشخیص مصلحت نظام قانونگذار به ادارات و سازمانها ذیربط اجازه داده است در خصوص پرونده‌های قاچاق کالا بهای کالای موضوع قاچاق معادل ده میلیون ریال یا کمتر باشد، فقط به ضبط کالا به نفع دولت اکتفاء کنند و در مواردی که بهای کالای قاچاق از ده میلیون ریال تجاوز کند چنانچه متهم در مرحله اداری حاضر به پرداخت جریمه باشد با احتساب دو برابر بهای آن به عنان جزای نقدی نسبت به وصول جریمه و ضبط کالا اقدام و از تعقیب کیفری متهم از حیث عمل قاچاق و شکایت علیه وی صرفنظر نمایند.²⁵

گفتار سوم

جرایم در حکم قاچاق کالا

1- تعریف جرم در حکم قاچاق کالا

عنوان کیفری عملیات مجرمانه‌ای که بحکم قانون قاچاق تلقی می‌شود، عبارت از ارتکاب فعل مجرمانه‌ای است که از نظر ماهوی دارای تعریف و عناصر تشکیل دهنده مخصوص بخود و مجازات جداگانه‌ای در قانون است و در عین این که جرم مستقلی بشمار می‌رود. مع‌هذا قانونگذار به منظور حمایت از منافع مصالح عمومی و حفظ ارزشهای معتبر اخلاقی جامعه آن جرم را در حکم قاچاق قرار داده است. مانند عملیات کسانی که مبادرت به نگهداری یا حمل مشروبات الکلی در حین مسافرت می‌نمایند، عملیات آنان به جهت اینکه مشروبات الکلی از نظر نظام کیفری اسلامی فاقد مالیت شرعی است لذا عمل آنان در حکم قاچاق محسوب و طبق قانون مجازات اسلامی باب تعزیرات قابل تعقیب و مجازات خواهد بود.

همین‌طور، کسانی که عالملاً لباس‌ها و نشانه‌هایی که علامت مشخصه گروه‌های ضد اسلام یا انقلاب است تولید کنند یا وارد کنند و یا بفروشند و یا در ملاء عام و انظار عمومی از آنها استفاده کنند و باعث جریحه‌دار شدن عفت عمومی را در جامعه فراهم نمایند مجرم شناخته می‌شوند و (البسه مذکور) در حکم قاچاق محسوب می‌شود.²⁶

25- ولیدی دکتر محمد صالح، جزوه حقوق کیفری اقتصادی ص 66، نشریه دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی درباره کارشناسی ارشد، سال 83.

26- برای اطلاع بیشتر به ماده (1) قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان لباس‌هایی که استفاده از آنها در ملاء عام خلاف شرع یا عفت عمومی را جریمه‌دار می‌کند مصوب 1356/12/28 مراجعه فرمائید.

2- بررسی تعارض حکم قاچاق، تولید یا وارد کردن مشروبات الکلی در قانون مجازات اسلامی و قانون مرتکبین

قاچاق:

نظربه این که به موجب مواد (1) و (2) و (45) قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 (اصلاحی سال 1373) تولید یا وارد کردن مشروبات الکلی به کشور ممنوع بوده و مرتکب آن طبق ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق مستوجب کیفر خواهد بود. از سوی دیگر، فعل مجرمانه ساختن یا وارد کردن مشروبات الکلی به کشور به شرحی که گذشت تحت عنوان (جرم در حکم قاچاق) بر طبق ماده 703 قانون مجازات اسلامی مستقلاً ممنوع بوده و مرتکب آن علاوه بر مجازات حبس و شلاق تعزیری به جزای نقدی یا یک یا دو مورد از آنها محکوم خواهد شد.

بنابراین در بادی امر میان مقررات مجازات مرتکبین قاچاق و قانون مجازات اسلامی در مورد حکم قاچاق تعارض حاصل می‌شود.

برای رفع این تعارض استدلال‌های متفاوتی بنظر می‌رسد که به آنها اشاره می‌کنیم

الف - ممکن است گفته شود قانون مجازات اسلامی حکم عام موخر بر تصویب قانون مجازات مرتکبین قاچاق است لذا مقررات قانون مجازات مرتکبین قاچاق را نسخ نموده است و در حال حاضر رویه دادگاههای عمومی نیز در این خصوص این است که جرائم مزبور، براساس مقررات قانون مجازات اسلامی رسیدگی می‌کنند.

ب - ممکن است گفته شود قاعده عام موخر به وسیله خاص مقدم تخصیص خورده است. پس در مورد تعارض مقررات قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1373/12/29 (اصلاحی سال 1373) مجمع تشخیص مصلحت نظام) مورد عمل خواهد بود. اما این احتمال بسیار ضعیف بنظر می‌رسد چون تالی فاسد آن این است که ضبط کالای قاچاق و اخذ جریمه مقرر در ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق به علت فقدان (مالیت شرعی) مشروبات الکلی فاقد وجهه قانونی است و چنین برداشتی بیهوده و لغو خواهد بود.

ج - ممکن است گفته شود هر دو مجازات مقرر در قانون درباره مرتکب جرم، ساختن یا وارد کردن مشروبات الکلی به کشور اعمال گردد. اما این احتمال به کلی مردود است زیرا برای یک جرم در آن واحد نمی‌توان دو مجازات اعمال کرد.

د - برداشت نهائی: از بین استدلال‌های سه گانه برای رفع تعارض یاد شده استدلال نخست موجه‌تر بنظر می‌رسد که به طور غالب هم مورد عمل مراجع کیفری است اما بنظر نگارنده مناسب است که قانونگذار با وضع و تصویب قانون این تعارض را برطرف کند و یا حداقل دادستان کل کشور با طرح موضوع در هیات دیوان عالی کشور با اتخاذ وحدت رویه قضائی تکلیف این مهم را روشن نماید.

3- جلوه‌ای از تفسیر ماده 2 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی در خصوص بهاء قاچاق

قاچاق مشروبات الکلی مانند سایر کالاهای قاچاق مذکور در قانون در دو دهه اخیر در ایران به عنوان یک معضل اقتصادی مطرح شده و آثار سوء آن از نظر اجتماعی، اجرائی و فرهنگی در حوزه ملی هر کس پوشیده نیست. طبق نظریه کارشناسان و دست اندرکاران و مسئولین مبارزه با قاچاق افزایش آمار قاچاق مشروبات الکلی در سالیان اخیر از حد یک فعل و انفعال سوء اقتصادی فراتر رفته است. براساس گزارش مأمورین انتظامی آمار کشفیات مشروبات الکلی قاچاق وارده به کشور در یک محدوده زمانی بسیار کوتاه در مناطق غربی کشور حدود هشتصد هزار شیشه و قوطی مشروبات الکلی بوده است که به طور قاچاق از مناطق مرزی غربی به کشور وارد شده است که توسط مأمورین انتظامی کشف شده است و مرتکبین آن نیز به مراجع کیفری معرفی شده‌اند، ارزش ریالی آن بالغ بر یک میلیارد تومان تخمین و برآورد شده است.²⁷

امعان نظر در اعداد و ارقام مشروبات الکلی قاچاق و مکشوفه که مبین مخاطرات ناشی از آن که باعث میلیاردها تومان ارز به خارج از کشور می‌گردد و کلیتاً به جهت واکنش کیفری جامعه علیه مرتکبین و وارد کنندگان مشروبات الکلی قاچاق به کشور می‌گردد که غالباً با کامیونهای بزرگ و تریلی حمل و نقل می‌گردد و در صورت کشف و دستگیری متهم یا راننده کامیون به خلاف سایر کالاهای قاچاق مکشوفه که قانوناً اصل کالا ضبط و قیمت ریالی مال مورد قاچاق جریمه نقدی علاوه بر مجازات حبس تعزیری تا دو سال و شلاق تا 74 ضربه محکوم خواهند شد در مورد مشروبات الکلی مکشوفه در شرایط فعلی به علت این که مشروبات الکلی، در حکومت جمهوری اسلامی فاقد مالیت و ارزش اقتصادی است و شرعاً نمی‌توان مشروبات الکلی مکشوفه را ضبط و هم چنین معادل قیمت ریالی آن مرتکب جرم را به جریمه نقدی محکوم نمود بلکه به موجب ماده 703 قانون مجازات اسلامی دادگاه مرتکب جرم قاچاق مشروبات الکلی را فقط

27- چاوشی - حمید - پدیده قاچاق از نظر حقوق کیفری - مجله دادرسی نیروهای مسلح - شماره 19 سال 1384 صفحه 74.

به یکی یا دو مورد از مجازات حبس سه ماه و تا 74 ضربه شلاق و یک میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد نمود در نتیجه عدم تناسب کیفر قانونی در قبال سود سرشاری که مرتکب جرم قاچاق مشروبات الکلی بدست خواهد آورد بهیچ وجه جنبه بازدارندگی و ارعابی برای این که مجرم در آینده و پس از عمل کیفر مرتکب تکرار جرم نگردد ندارد به علاوه در اغلب موارد موجب تجری مرتکب و دیگران را برای ارتکاب این جرم خواهد شد و همین امر بیش از پیش موجب نگرانی و دغدغه خاطر مسئولین مبارزه با قاچاق مشروبات الکلی را در سال‌های اخیر فراهم کرده بود تا این که در سال 1381 قوه قضائیه در جهت چاره اندیشی برای مقابله با این مشکل طی استفساریه از مجمع تشخیص مصلحت نظام، پرسشی را به مضمون زیر مطرح و نظریه آن مجمع را خواستار شدند.

موضوع استفساریه:

مقصود از (بهای کالا) در بندهای الف و ب ماده 2 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1374/2/12 مجمع تشخیص مصلحت نظام مالیت عرفی کالا می‌باشد یا مالیت شرعی آن؟

نظر مجمع مصلحت نظام بدین نحوه اعلام شده است:

ماده واحده: در ارزیابی بهای کالای مشمول بندهای الف و ب ماده قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1374/2/12 مجمع تشخیص مصلحت نظام در مواردی که کالای قاچاق فاقد مالیت و ارزش شرعی باشد. مالیت و ارزش عرفی آن ملاک ارزیابی است.

تفسیر فوق مشتمل بر ماده واحده، در جلسه رسمی روز شنبه مورخ هیجدهم آبانماه یکهزار و سیصد و هشتاد و یک مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب رسید.

ره‌آورد و آثار این استفساریه در کنار سایر قوانین و مقررات قانونی پراکنده ناظر به انواع قاچاق کالا و ارز در شرایط فعلی وسیله مبارزه و ضمانت اجرای کیفری با این معضل اقتصادی و اجتماعی قاچاق است. با وجود این افزایش آمار قاچاق کالا و ارز در دو دهه اخیر همان گونه قبلاً مورد بحث قرار گرفت بخوبی نشان می‌دهد که مجموعه قوانین جزائی موجود حاکم بر پدیده و معضل قاچاق با وجود تشکیل ستاد مبارزه با این پدیده و فعالیت‌های انجام یافته از طرف این ستاد نتوانسته است آن طور که باید و شاید این معضل را مهار کند. بلکه لازم است که سیاست کیفری خاصی برای تدوین مبارزه ریشه‌ای با پدیده قاچاق و هم چنین بازنگری و تجدیدنظر در قوانین و مقررات گمرکی و تجهیز نمودن سازمانهای گمرک و نیروی انتظامی و سایر سازمانهای خاکی در امر قاچاق کالا و ارز به تکنولوژی پیشرفته و تهیه ساز و کار لازم برای مقابله با رانت‌خواری و باندهای سازمان یافته قاچاق کالا و ارز به صورت قانونی برای مبارزه منطقی و هدفمند با این پدیده زشت اقتصادی و اجتماعی نگران کننده و مشارکت همگانی و عزم و اراده ملی و تلاش هم جانبه کلیه سازمانهای مسئول مبارزه با پدیده قاچاق است.

مبحث دوم

مفهوم ارز و قاچاق ارز و جرائم در حکم قاچاق ارز

گفتار اول

تعریف ارز

1- تعریف ارز در عرف بانکداری:

واژه ارز در لغت به معنی قیمت، بهاء و نرخ است²⁸ چنانکه در بیت زیر فردوسی شاعر نام آور ایرانی ارز را به همین معنی به کار برده است.

بسندہ کنم زین جهان مرز خویش بدانم مگر پایه و ارز خویش

در اصطلاح بانکداری، واژه ارز به معنی پول خارجی است که در داخل یک کشور با استفاده از پول داخلی خرید و فروش می‌شود، اطلاق می‌شود، در کشور ما سابقاً به جای کلمه ارز از واژه اسعار که مجمع شعر است استفاده می‌شد که به معنی پول‌های بیگانه و خارجی است.

امروزه در عرف بانکداری، ارز به مفهوم وسیع‌تری استعمال می‌گردد. در این معنای عام ارز به تنها اسکناس منتشره توسط بانک‌های مرکزی کشورهای خارجی اطلاق می‌گردد بلکه شامل اسناد تجاری، برات، سفته و چک‌هایی که در انجام معاملات بین‌المللی نیز بکار می‌رود، می‌شود. یا به سخن کوتاه، هرگونه سند تجاری که ارزش آن به پول خارجی معین شده باشد، ارز تلقی می‌شود. و از شاخصه‌های مهم ارز نخست، قابلیت خرید و فروش و مبادله آنها با پول داخلی در یک کشور است و دیگری تعیین نرخ ارز است.

مراد از تعیین نرخ ارز (Exchange Rate) عبارت است از تعیین رابطه برابری قیمت پول داخلی با پول بیگانه است.

در گذشته و در زمانی که پشتوانه طلا، یا (نظام پایه نرخ طلا) در جهان حاکم بود، نرخ ارز یا تبدیل قیمت دو پول داخلی و خارجی عبارت بود از مقایسه محتوای پایه طلای دو پول داخلی و خارجی با یکدیگر، لیکن در حال حاضر بر طبق اساسنامه جدید صندوق بین‌المللی پول، کشورهای عضو این صندوق مکلف به تعیین ارزش پول خود بر طبق نظام پایه طلا، نیستند. بلکه هر کشوری با توجه به مقتضیات و رعایت سیاست ملی و در چارچوب قانون مدون، روش تبدیل پول داخلی با پول خارجی را معین می‌کند. نقطه مقابل واژه ارز (پول واحد) است که میان عده‌ای از کشورها به عنوان پول واحد تعیین و مبنای انجام معاملات و داد و ستد واقع می‌شود مثل (یورو) که در برخی از کشورهای اروپائی متداول و رایج است.

2- تعریف ارز در قوانین ایران

قانونگذار در بند یک از ماده 2 قانون اجازه تفتیش و نظارت بر خرید و فروش اسعار خارجی مصوب اسفند ماه 1308 تعریفی در مبنای عام ارز بدین نحو نموده است.

”ارز اعم از نقود فلزی یا کاغذی خارجی اعم از این که به طریق انتقال تلگرافی یا طریق دیگر به شکل برات تجاری یا نوشته اعتبار یا چک یا هر نوع اوراق تجاری دیگر باشد.“

متعاقباً در تبصره یک قانون معاملات اسعار خارجی مصوب اسفندماه 1314 نیز آمده است نفوذ خادرجی اعم از فلزی یا کاغذی اسعار (ارز) محسوب می‌شود.

به علاوه قانونگذار در قانون پولی و بانکی کشور مصوب تاریخ 18 تیرماه 1351 که در هم‌اکنون نیز معتبر و به قوت خود باقی است و حاکم بر مسائل پولی و بانکی در کشور است در ماده 7 این قانون داری‌های ارزی کشور را به ترتیب زیر احصاء کرده است.

الف - اسکناس‌های خارجی قابل تبدیل که مورد قبول بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باشد.

ب - مطالبات ارزی که به سر رسید آنها بیش از شش ماه نمانده باشد.

ج - هرگونه پرداخت بابت سهمیه و یا سرمایه به صندوق بین‌المللی پول یا بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه و یا موسسات مشابه یا وابسته به آنها طبق قوانین مربوطه.

د - اسناد صادره یا تضمین شده از طرف سازمانهای رسمی بین‌المللی و موسسات وابسته به آنها.

ه - اسناد صادر یا تضمین شده از طرف دولتهای خارجی.

28- عمید - حسن، فرهنگ فارسی عمید صفحه 103 - انتشارات امیرکبیر بی‌تا.

و - مطالبات ارزی یا مطالبات ریالی قابل تبدیل به ارز از خارجه که بر اثر اجرای موافقتنامه‌های بین‌المللی یا پرداخت یاپای حاصل شده باشد تا حدود پیش‌بینی شده در موافقتنامه‌های مزبور.

ز - اسناد بازرگانی عهده اشخاص حقوقی خارجی به ارز قابل تبدیل و دارای سه امضاء معتبر که یکی از آنها امضاء بانک واگذار کننده باشد و سر رسید آنها بیش از شش ماه نمانده باشد.

ح - اوراق و اسناد بهاءدار خارجی قابل تبدیل به ارزهای مورد قبول بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

ط - موجودی حساب حق برداشت مخصوص در صندوق بین‌المللی پول طبق قوانین مربوط.

ضمناً ارزها و اسناد و مطالبات ارزی مذکور در این ماده باید از نوع ارزهای قابل تبدیل مورد قبول بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باشد.

بنابراین و با توجه به مفاد ماده مذکور می‌توان تعریف ارز را بدین نحو استنتاج نمود. ارز عبارت است از کلیه اسناد و اوراق بهاءدار و روش‌ها و ابزاری است که در مناسبات و معاملات بین‌المللی از آنها برای پرداخت بهای خدمات یا کالاها، استفاده می‌شود و به وسیله آنها تادیه دین یا انتقال وجه به نفع شخص حقیقی یا حقوقی صورت می‌گیرد.

گفتار دوم

تعریف قاچاق ارز

1- بررسی وصف مجرمانه قاچاق ارز در قوانین موضوعه:

در بررسی قوانین و مقررات راجع به پدیده ارز تعریفی از قاچاق ارز که در کلیه موارد اعم از تخلفات و جرائم ارزی به عنوان یک تعریف روشن و جامع و قابل انطباق با قاچاق ارز می‌باشد ارائه نشده است بلکه قانونگذار نخستین بار در ماده 11 قانون اصلاح قانون انحصار تجارت خارجی مصوب 1311/4/19، در میان ضمانت اجرایی کیفری تخلف ارزی، عنوان کیفری (قاچاق ارزی) را بدین نحو بیان کرده است، کلیه معاملات اسعار خارجی که برخلاف مقررات این قانون بعمل آید قاچاق محسوب می‌شود.²⁹ مرتکبین اعم از مباشر، شرکاء و معاونین بطور تضامنی به پرداخت جریمه معادل یک برابر موضوع معامله و به حبس از یک ماه تا یک سال محکوم می‌شوند. متعاقباً در بند یک ماده 42 قانون پولی و بانکی کشور مصوب 1351/4/18، ورود و خروج ارز بدون رعایت مقررات بانک مرکزی را ممنوع و برای مرتکب آن تا پنجاه درصد ارزش مال، جزای نقدی پیش کرده بود و مطابق تبصره ماده 11 این قانون تعقیب کیفری، در موارد فوق منوط به شکایت بانک مرکزی بود.

با وجود وضع مقررات یاد شده که خاص جرائم ارزی و قاچاق ارزی محسوب می‌گردد، مراجع کیفری در گذشته و حتی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی قاچاق ارز را مشمول قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 می‌دانند و بر اساس آن مبادرت به صدور حکم می‌کنند به عنوان مثال، شعبه دوازدهم دادگاه انقلاب در دادنامه تجدیدنظر شماره 30414 مورخ 1372/12/21 در مورد اتهام انتسابی به متهمین تحت پیگرد به جرم خروج غیرقانونی ارز از کشور با استناد به ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق مبادرت به صدور حکم و یقین کیفرهای مقرر در این ماده برای مرتکبین قاچاق ارز نموده است.³⁰

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و پیدایش شرایط خاص سیاسی و اقتصادی در کشور و شروع جنگ تحمیلی و محاصره اقتصادی از طرف آمریکا و برخی از کشورهای اروپائی، تحولات زیادی بر پیکر اقتصادی کشور وارد شد و بالتبع وضع قوانین جزائی برای جلوگیری از خروج ارز و فرار سرمایه‌های ارزی و مالی ایجاد گردید در نتیجه قوانین و مقررات جدیدی در خصوص تخلفات ارزی و صادر کنندگان و وارد کنندگان و سایر اشخاص که مرتکب قاچاق ارز می‌شوند پدید آمد. از جمله لوایح قانونی که توسط شورای انقلاب در این زمینه وضع و به مرحله اجراء گذاشته شده می‌توان به لایحه قانونی راجع به ارزها و طلا آلات و جواهراتی که توسط سازمانهای مربوط از مسافرین و یا قاچاقچیان به هنگام ورود و یا خروج و یا در داخل کشور کشف و ضبط می‌شوند مصوب 25 تیرماه 1359 شورای انقلاب اشاره نمود.

به موجب این لایحه، کلیه ارزی‌هایی که در داخل کشور و یا مرزها یا بنادر یا فرودگاهها، توسط مراجع قضائی اداری، انتظامی، از مسافرین و قاچاقچیان ضبط و کشف می‌شود به بانک مرکزی ایران تحویل داده خواهد شد مقررات این لایحه تا زمان تصویب قانون تعزیرات حکومتی مصوب 23 اسفندماه 1367³¹ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام، که در خصوص تخلفات ارزی و عدم اجرای تعهدات وارد کنندگانی که مبادرت به دریافت ارز و خدمات دولتی نموده ولی به تعهد خود عمل نموده‌اند اجراء می‌شد. اما با تصویب ماده 10 این قانون که مقرر می‌دارد ماده 10- عدم اجرای تعهدات وارد کنندگان در قبال دریافت ارز و خدمات دولتی، عبارت است از تخلف از ضوابط و مقررات تعیین شده دولت در مورد واردات که منجر به عدم اجرای تعهدات و یا کاهش کمی یا کیفی کالا و یا خروج ارز از کشور گردد.

تعزیرات عدم اجرای تعهدات وارد کنندگان در قبال دریافت ارز و خدمات دولتی به شرح زیر می‌باشد.

- جریمه معادل تفاوت نرخ ارز با نرخ رایج در بازار و یا اعاده عین ارز نسبت به مقدار کسری یا عدم انجام تعهدات.

29- ضیائی، منوچهر - مجموعه قوانین پولی و بانکی، چاپخانه سازمان برنامه و بودجه 1372 ص 899.

30- خلیلی - سید علیرضا، بررسی تخلفات ارزی در مقررات ایران - پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد - دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی ص 27، سال تحصیلی 1382-83.

31- نوری - جعفر - مجموعه قوانین و مقررات مربوط به جرائم قاچاق کالا و ارز - نشر میزان سال 1382 - صفحه 235.

- تعلیق کارت بازرگانی از شش ماه تا یک سال و در صورت تکرار از یک سال تا ابطال و در صورت وقوع سوء استفاده علاوه بر مجازات‌های فوق جریمه تا پنج برابر مبلغ سوء استفاده^{۳۲}.

- متعاقباً - قانونگذار در بند (الف) ماده یک قانون مجازات اخلاط‌گران در نظام اقتصادی کشور مصوب 1369/9/19^{۳۳} اخلال در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز را جرم محسوب و مرتکب، به موجب ماده 2 قانون مذکور:

1- هر یک از اعمال مذکور در بند (الف)، چنانچه به قصد ضربه‌زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران یا به قصد مقابله با آن و یا به علم به موثر بودن اقدام در مقابله با نظام مزبور چنانچه در حد فساد فی الارض باشد مرتکب به اعدام و در غیر این صورت به حبس از پنج سال تا بیست سال محکوم می‌شود و در هر دو صورت دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه اموالی که از طریق خلاف قانون به دست آمده باشد حکم خواهد داد.

دادگاه نمی‌تواند علاوه بر جریمه مالی و حبس مرتکب را به 20 تا 74 ضربه شلاق در انظار عمومی محکوم نماید.

تبصره 1- در مواردی که اخلال موضوع هر یک از موارد مذکور در بندهای ششگانه ماده 1 حسب مورد عمده یا کلان و یا فراوان نباشد مرتکب به دو سال تا پنج سال حبس و ضبط کلیه اموالی که از طریق تخلف قانونی به دست آمده باشد به عنوان جزای نقدی محکوم خواهد شد.

ناگفته نماند در حال حاضر ضمانت اجرای جرائم ارزی مشمول مقررات قانون واگذاری معاملات ارزی به بانک ملی ایران مصوب 1336/12/24 است. زیرا از تاریخ تصویب این قانون، هرگونه خرید و فروش و واگذاری ارز اعم از اسکناس و چک و حواله و غیره مشمول مقررات این قانون است زیرا به موجب ماده 3 انجام کلیه معاملات ارزی نیز در انحصار بانکهای قرار خواهد گرفت که به موجب مقررات بانکداری برای انجام معاملات ارزی مجاز شناخته شده یا خواهند شد. مقررات این قانون در خصوص تکالیف و وظایف صادر کنندگان کالا به خارج از کشور بسیار با اهمیت است. براساس ماده 5 قانون مذکور، کلیه صادر کنندگان باید در موقع صدور کالا به خارج از کشور تعهد ارزی براساس ارزیابی گمرک به بانک‌های ایران سپرده و ارز حاصل از صادرات خود را به ایران انتقال داده و به بانکهای مجاز بفروشند و به موجب ذیل ماده ششم نیز انتقال موجودیهای ارزی به خارج از کشور منوط به جلب موافقت بانک ملی ایران خواهد بود. ضمانت اجرای تخلف از مقررات ارزی این قانون به موجب ماده هفتم چنین است. متخلفین از مواد 3 و 5 و 6 این قانون اعم از مباشر، شریک و معاون جرم متضامناً علاوه بر پرداخت مبلغ مورد تعهد به جزای نقدی تا معادل پنجاه درصد مبلغ موضوع عم یا معامله محکوم می‌شوند بنابراین جرائم ارزی را نباید با قاچاق ارزی اشتباه نمود. بدین مناسبت در حال حاضر مراجع قضائی در خصوص جرائم ارزی صادر کنندگان کالا در مواردی که به صورت غیر بانندی و به غیر از قصد اخلال در نظام صادراتی کشور صورت می‌گیرد دادگاهها براساس مواد 5 و 7 قانون واگذاری معاملات ارزی به بانک‌های ایران رسیدگی و مبادرت به صدور حکم می‌نمایند. در غیر این صورت چنانچه عملیات مرتکب مشمول مقررات بند الف از ماده یک قانون مجازات اخلاط‌گران در نظام اقتصادی کشور خواهد بود.

و بالاخره در خصوص قاچاق ارز قانونگذار در سال 1374 با توجه به شرایط ویژه اقتصادی حاکم بر عدم کفایت و نارسائی قوانین جزائی موجود برای ایجاد تعادل در زمینه ارزی در کشور و جلوگیری از خروج ارز و حمایت از ارزش پول ملی و مقابله با واسطه‌ها و دلال‌های ارز در تاریخ 74/2/12 مبادرت به تصویب قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز نموده است. در ماده اول این قانون تصریح شده است:

از تاریخ تصویب این قانون در مورد کلیه امور مربوط به مبارزه با قاچاق کالا و ارز موضوع قانون مجازات اخلاط‌گران در نظام اقتصادی کشور مصوب 19 آذرماه 1369، قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 و اصلاحیه‌های بعدی اسفندماه 1353 و اصلاح ماده یک قانون مزبور مصوب 1373/11/12 و این قانون به شرح مواد آتی عمل خواهد شد.

از جمله مهمترین مواد این قانون همان گونه در مبحث اول یادآور شدیم ماده آن می‌باشد که نحوه برخورد با مواردی از قاچاق کالا و ارز را به صورت (قضائیدائی) در آورده است.

32- برای اطلاع بیشتر در این زمینه به همان نرسیده، همان منبع صفحه 368 و 369 مراجعه فرمائید.

33- روزنامه رسمی کشور - شماره 1331 مورخ 1369/10/24 (39).

نظربه اینکه در مبحث قبل پیرامون ویژگی‌های ماده 2 بندهای (الف) و (ب) آن به قدر نیاز توضیح داده شد لذا در اینجا از تکرار مجدد آن خودداری می‌کنیم و به تعریف حقوقی قاچاق ارز می‌پردازیم.

2- تعریف حقوقی قاچاق ارز

در بررسی و مطالعه اجمالی مجموع قوانین و مقررات مربوط به پدیده ارز و معاملات ارزی و تخلفات ناشی از آن ملاحظه می‌شود، با این که قانونگذار تعریفی جامع از قاچاق ارز که شامل کلیه موارد آن باشد بعمل نیاورده است مع هذا، چون در ماده 11 قانون اصلاح قانون انحصار تجارت خارجی مصوب 1311/4/19، قانونگذار صریحاً از عنوانت کیفری و هم چنین در بند یکم ماده 42 قانون پولی و بانکی مصوب 1351/4/18، قانونگذار رسماً ورود و خروج ارز را بدون رعایت مقررات بانک مرکزی به کشور با قید پرداخت جزای نقدی ممنوع و قابل تعقیب کیفری اعلام نموده است و در قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز ضمانت اجراء این جرم را در ماده 2 پیش‌بینی کرده است و این موارد ملاک تشخیص قاچاق ارز را بدست می‌دهد. بنابراین در تعریف آن می‌توان گفت:

قاچاق ارز عبارت است از خارج کردن ارز از کشور به طور مستقیم یا غیر مستقیم از راههای (هوایی، دریایی، زمینی) بدون رعایت مقررات بانک مرکزی و یا وارد کردن ارز به کشور به شرط عدم اظهار میزان و نوع ارز در اظهارنامه تسلیمی به مقامات صلاحیتدار توسط مسافر، یا عدم درج در گذرنامه، بهنگام خروج از کشور کشف گردد قاچاق محسوب و ضبط خواهد شد یا سایر جرائمی که بحکم قانون قاچاق محسوب می‌گردد.

گفتار سوم

جرایم در حکم قاچاق ارز

1- تعریف جرم در حکم قاچاق ارز:

مقصود از جرم در حکم قاچاق ارز، عبارت است از خرید و فروش، حمل یا حواله ارز غیرمجاز برای خارج کردن آن از کشور، بدون رعایت مقررات بانک مرکزی است که ممنوعیت ارتکاب آن با قید مجازات خاص توسط قانونگذار تحت عنوان، قاچاق ارز بحکم قانون اعلام می‌گردد.

ضمانت اجرائی کیفری جرم در حکم قاچاق ارز تا قبل از تصویب قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1374/2/27 در چارچوب مقررات بند الف ماده 42 قانون پولی و بانکی کشور مصوب 1351/4/18 که به موجب آن مجازات آن جزای نقدی معادل پنجاه درصد ارزش ریالی مقدار ارز مکشوفه بود و مراجع کیفری بر طبق آن مبادرت به صدور حکم می‌کردند و تعقیب آن منوط به شکایت بانک مرکزی بود.

پس از تصویب قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام، قانونگذار در ماده 6 این قانون صریحاً جرم در حکم قاچاق ارز را بدین نحو تعریف کرده است.

ماده 6 «حدود و مقررات استفاده از ارز را دولت تعیین می‌کند، خرید و فروش، حمل یا حواله ارز غیرمجاز برای خروج از کشور ممنوع و در حکم قاچاق می‌باشد» و از حیث مجازات، علاوه بر این که عین ارز مکشوفه از متخلف یا متخلفین اخذ و به بانک مرکزی یا شعباتی که آن بانک تعیین خواهد کرد به نرخ مصوب دولت فروخته شده و وجوه ریالی به حساب موضوع ماده 7 همین قانون واریز می‌شود. مرتکب مشمول سایر مجازاتهای مقرر در ماده 2 همین قانون نیز خواهد بود.

ضمناً قانونگذار به منظور تسریع در رسیدگی و تعیین تکلیف قطعی پرونده‌های مربوط به کشفیات قاچاق اعم از کالا و ارز که با توجه به شرایط ویژه اقتصادی در دوران سازندگی کشور و چند نرخی بودن ارز در آن زمان آمار پرونده‌های قاچاق کالا و ارز بنحو چشم‌گیری افزایش پیدا کرده بود با تفویض اختیار به مقامات قضائی به شرح مندرج در ماده 9 این قانون مبنی بر این که:

«مفاد این قانون شامل کلیه پرونده‌های موجود نیز می‌شود» اجازه عطف بمسابق شدن حکم ماده 6 قانون مذکور به دادگاهها واگذار کرده بود و دادگاههای انقلاب که صلاحیت ذاتی بر رسیدگی به جرم قاچاق کالا و ارز را دارند بر طبق مواد یاد شده مبادرت به صدور رای می‌نمایند.³⁴

34- ولیدی دکتر محمد صالح - جزوه، حقوق کیفری اقتصادی - نشریه دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی سال تحصیلی 83-84 دوره کارشناسی ارشد

حقوق جزاء و جرم‌شناسی، صفحه 76- (44).

گفتار چهارم

جرم شروع به قاچاق ارز

نظریه این که طبق تبصره سوم از ماده دوم قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور مصوب 19 آذرماه 1369، شروع به جرم اخلا ل در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق صریحاً و بدین شرح جرم و قابل مجازات اعلام گردیده است.

تبصره 3- مجازات شروع به جرم موضوع قسمت اول این ماده یک سال تا سه سال حبس و پانصد هزار تا پنج میلیون ریال جزای نقدی. و مجازات شروع به جرم موضوع قسمت اخیر این ماده شش ماه تا دو سال حبس و دو بیست و پنجاه هزار ریال تا دو میلیون و پانصد هزار ریال جزای نقدی. و مجازات شروع به جرم موضوع تبصره 1 این ماده شش ماه تا یک سال و نیم حبس و دو بیست هزار ریال تا یک میلیون ریال جزای نقدی است به طوری که ملاحظه می شود قانونگذار در این تبصره ضمانت اجرای کیفری شروع به قاچاق ارز را در صورتی که از نظر کیفیت و نحوه عملیات مجرمانه باعث مخاطرات زیادی برای نظام پولی و ارزی کشور از طریق ارتکاب قاچاق باشد به تناسب شدت و ضعف مخاطرات ناشیه از ارتکاب جرم مجازاتهای شدیدی که می توان آنها را در سه حالت طبقه بندی نمود پیش بینی و در نظر گرفته است.

از سوی دیگر چون از نظر حقوق کیفری شرط تحقق شروع به جرم من جمله شروع به قاچاق ارز در چارچوب تبصره 3 یاد شده آن است که عملیات شروع شده از طرف مرتکب جرم ارتباط مستقیمی با اخلا ل در نظام ارزی کشور را داشته باشد. بدین لحاظ مطالب این گفتار را به ترتیب زیر مطرح و مطالعه و بررسی می کنیم.

1- بیان موقعیت عملیات اجرائی شروع به قاچاق ارز.

2- طبقه بندی مجازات شروع به قاچاق ارز بر حسب قانون اخلا ل گران در نظام اقتصادی کشور.

3- بررسی موقعیت شروع به جرم در حکم قاچاق ارز.

اما قبل از بیان هر مطلبی این نکته مهم را نباید فراموش کرد و آن این که، چنانچه کیفیت ارتکاب جرم خارج کردن ارز غیرمجاز از کشور از ناحیه مرتکب بنحوی صورت گرفته باشد که فاقد شرایط لازم و خارج از موارد ششگانه مذکور در ماده یک قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور باشد. یا به سخن دیگر ماهیت فعل مجرمانه مرتکب جرم خارج کردن ارز غیرمجاز از کشور که توسط مأمورین در حین خروج در بازرسی از چمدان مسافر خروجی کشف و تحقق یافته باشد در آن صورت مورد از مصادیق حکم شروع به قاچاق ارز تبصره 3 از ماده دوم قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور خارج می باشد و در نتیجه همان گونه در بحث راجع به شروع قاچاق کالا باین شده مورد مشمول مقررات ماده 2 قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب سال 1312 اصلاحی سال 1373 مجمع تشخیص مصلحت نظام خواهد بود و در مواردی که بهای ارز موضوع شروع به قاچاق معادل ده میلیون ریال یا کمتر باشد در آن صورت به موجب ماده 3 آئین نامه اجرائی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1379/3/29 هیأت وزیران مجازات شروع کننده به خارج کردن غیرمجاز ارز فقط ضبط ارزهای مکشوفه خواهد و عین ارزهای مکشوفه نیز بایستی به بانک مرکزی تحویل گردد و در نتیجه عملاً وصف مجرمانه شروع به قاچاق ارز با این میزان منتفی خواهد بود.

اما در مواردی که بهای ارز موضوع شروع به قاچاق بیش از ده میلیون ریال باشد و نحوه کیفیت ارتکاب جرم از ناحیه مرتکب بنحوی صورت گرفته باشد که فاقد شرایط لازم و خارج از موارد ششگانه مذکور در ماده یک قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی باشد. بر طبق ماده 6 آئین نامه اجرائی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب 1379/3/29 هیأت وزیران در صورتی که متهم نصف جریمه نقدی برای جرم قاچاق همان ارز را پردازد و عین ارزهای مکشوفه هم ضبط شده باشد در صورتی که متهم در بازداشت باشد بلافاصله آزاد می شود و دیگر موضوع تعقیب کیفری متهم به شروع ارز غیرمجاز منتفی است.

اما در صورت استنکاف متهم از پرداخت جریمه نقدی در مرحله اداری و قضاء زدائی پیش بینی شده در بندهای الف و ب ماده 2 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز باشد به موجب ماده 7 آئین نامه اجرائی نیز قانون، پرونده متشکله را سازمان شاکی تکمیل کرده و حسب مورد به مراجع قضائی ارجاع می گردد. در این مرحله مرجع قضائی علاوه بر ضبط عین ارزهای مکشوفه و اخذ جریمه

نقدی در صورت احراز بزه شروع به قاچاق ارز با رعایت ماده 2 قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب 1312/12/29 (اصلاحی سال 1373 و قسمت اخیر حکم ماده 2 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا مقتضی صادر خواهد نمود.

1- بیان موقعیت عملیات اجرایی شروع به قاچاق ارز:

بی تردید شرط تحقق شروع به جرم قاچاق ارز موضوع تبصره 3 ماده دوم قانون مجازات اخلاصگران در نظام اقتصادی کشور مانند هر جرم دیگری مستلزم آن است که عملیات مادی انجام یافته از ناحیه کسی که قصد خارج کردن ارز غیرمجاز از کشور را دارد از نظر سیر تکاملی عنصر مادی جرم ارتباط مستقیم با وقوع جرم را داشته باشد به طوری که این عملیات جزئی از اقداماتی باشد که مرتکب برای خارج کردن ارز از کشور به انجام رسانده باشد لکن ادامه عملیات اجرایی او به واسطه مانع خارجی که ارائه مرتکب جرم در آن مدخلیت ندارد موجب معلق شدن و ناتمام ماندن قصد مجرمانه مرتکب گردد تا بتوان او را مشمول حکم تبصره 3 ماده دوم قانون مذکور دانست. زیرا مجرد قصد ارتکاب خارج کردن ارز غیرمجاز از کشور و عملیات و اقداماتی که فقط مقدمه جرم بوده و ارتباط مستقیم با وقوع جرم نداشته باشد شروع به جرم نبوده و از این حیث قابل مجازات نیست.³⁵

2- طبقه‌بندی، مجازات شروع به قاچاق

در بررسی مندرجات تبصره 3 ماده دوم قانون اخلاصگران در نظام اقتصادی کشور قانونگذار به تناسب مخاطرات و صدمات ناشی از عملیات اجرایی مرتکب جرم در قالب یکی از موارد ششگانه مذکور در ماده یکم این قانون برای نظام اقتصادی کشور در تعیین مجازات شروع کننده این جرم که بعد از شروع به عملیات اجرایی جرم اقدامات انجام یافته او به علتی که اراده مرتکب در آن مدخلیتی ندارد معلق و به اتمام نمی‌رسد و مخاطرات عملیات او گرچه معلق شده ولی بر ملاء شده است لذا به نسبت این مخاطرات مجازات شدید یا ضعیف را در تبصره یاد شده طی مراتبی قانونگذاری کرده است که می‌توان در سه حالت طبقه‌بندی نمود.

اولاً - چنانچه عملیات شروع شده به قاچاق ارز به قصد ضربه‌زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران باشد یا به قصد مقابله با آن صورت گیرد و یا با علم به موثر بودن اقدام برای مقابله با نظام آن را شروع کرده باشد مجازات شروع کننده حبس از یک سال تا سه سال و جزای نقدی پانصد هزار ریال تا پنج میلیون ریال خواهد بود.

ثانیاً - چنانچه عملیات اجرایی شروع کننده به قاچاق ارز بدون اینکه به قصد ضربه‌زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران باشد و یا این که بدون قصد مقابله با نظام را داشته باشد صورت گرفته باشد و این که مرتکب ناآگاه و عالم به موثر بودن اقدامات خود در مقابله با نظام باشد شروع کننده به مجازات شش ماه تا دو سال و جزای نقدی دویست و پنجاه هزار ریال تا دو میلیون و پانصد هزار ریال محکوم خواهد شد.

ثالثاً - چنانچه عملیات اجرایی شروع کننده به قاچاق ارز نه تنها از مواردی که اخلاص موضوع هر یک از موارد ششگانه مذکور در ماده یکم قانون اخلاصگران در نظام اقتصادی نباشد بلکه حسب مورد هم عمده یا کلان و یا فراوان نباشد و مخاطرات آن به مراتب کمتر از دو مورد فوق‌الذکر باشد مجازات شروع کننده شش ماه تا یکسال و نیم حبس و دویست هزار ریال تا یک میلیون ریال جزای نقدی خواهد بود.

3- بررسی موقعیت شروع به جرم در حکم قاچاق ارز در قوانین موضوعه:

با اینکه قانونگذار در ماده 6 قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز، حکم خاصی را در خصوص جرم در حکم قاچاق ارز به ترتیبی که توضیح داده شد پیش‌بینی و جرم انکاری کرده است. به موجب آن دادگاه در صورت احراز بزه شروع به جرم در حکم قاچاق ارز بر طبق واکنش کیفی پیش‌بینی شده در این ماده مبادرت به صدور حکم خواهد نمود. اما در خصوص شروع به این جرم قانونگذار نه تنها در ذیل این ماده بلکه در هیچیک از ده ماده و دو تبصره قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز اشاره‌ای به شروع به جرم در حکم قاچاق ارز ننموده است. بنابراین با توجه به عدم جرم انکاری قانونگذار در این قانون و فقدان عنصر قانونی شروع به جرم در حکم قاچاق ارز در سایر مجموعه‌های قوانین جزائی و متفرقه موضوعه در ایران و عنایت به این که قانونگذار در ماده 41 قانون مجازات اسلامی در فصل اول از باب سوم ناظر به قاعده عام شروع به جرم مقرر داشته، هر کس قصد ارتکاب جرمی کند و شروع به اجرای آن نماید لکن جرم منظور واقع نشود، چنانچه اقدامات انجام یافته جرم باشد محکوم به مجازات همان جرم می‌شود. و در ما نحن فیه در خصوص شروع به جرم در حکم قاچاق ارز به هیچ وجه جرم تلقی نشده است بنابراین شروع به جرم در حکم قاچاق ارز جرم نیست.

35- در این مورد به تبصره ذیل ماده 41 قانون مجازات اسلامی راجع به شروع به جرم مراجعه نمایند.

نتیجه‌گیری و راه کارهای پیشنهادی

بررسی و مطالعه مختصری که پیرامون قوانین مربوط به قاچاق کالا و ارز بعمل بخوبی نشان می‌دهد که امروزه پدیده قاچاق کالا و ارز سالیانه میلیاردها تومان به درآمد دولت و نظام اقتصادی کشور لطمه وارد می‌سازد.

به علاوه نگاه اجمالی که به کارنامه فعالیت‌های ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز بعمل بخوبی نشان می‌دهد که امروزه پدیده قاچاق کالا و ارز سالیانه میلیاردها تومان به درآمد دولت و نظام اقتصادی کشور لطمه وارد می‌سازد.

به علاوه نگاه اجمالی به کارنامه فعالیت‌های ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز از زمان تشکیل سال 1381 تاکنون، بر طبق آمارهایی که در جریان این تحقیق برحسب مورد به بعضی از آنها اشاره شد، این نتیجه را روشن می‌کند که علی‌رغم تلاش‌های پی‌گیر ستاد در مبارزه با این معضل به عللی از قبیل واردات بی‌رویه قاچاق کالاها، مصرفی و تجاری از طریق اسکله‌های غیر مجاز و بدور از کنترل گمرک مستقر در سواحل جنوب کشور عموماً نشان می‌دهد که این معضل اقتصادی و اجتماعی هنوز به قوت خود باقی است و تاثیر مخرب آن بر امر تولید، تجارت، سرمایه‌گذاری و اشتغال خطر جدی و نگران کننده‌ای است که از حد و اندازه یک فعل و انفعالات سوء اقتصادی فراتر رفته است به علاوه آمیختگی آن با مسائل امنیتی نیز حائز اهمیت می‌باشد و در مورد توجه مسئولین و مقامات عالیه مملکتی نیز قرار گرفته است چنانکه مقام معظم رهبری در اولین سفر خود به استان هرمزگان، قاچاق را یک مسأله امنیتی نیز تلقی کردند و از مسئولین دست‌اندرکاران مبارزه با این پدیده خواستار برخورد جدی با این پدیده خطرناک شدند.

ادامه این وضعیت نگران کننده در شرایط فعلی علاوه بر آثار اقتصادی، اجتماعی، قضائی و امنیتی آن باعث شکاف عمیق در طبقات جامعه و گسترش فقر و عدم توزیع عادلانه درآمدها در کشور شده است. به طوری که به جرئت می‌توان گفت که مبارزه منطقی و هدفمند با این پدیده زشت در درجه اول نیازمند جلب مشارکت همگانی و عزم و اراده ملی است.

بدیهی است که پرداختن به این معضل بزرگ، بدون مطالعات و تحقیقات عمیق و ریشه‌ای و همه جانبه، ما را به راه کارهای سازنده و موثر سوق نخواهد داد. زیرا هر یک از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و قضائی و فرهنگی این مسأله ویژگی‌ها و خصوصیات مستقل و پیوسته دارند و تأثیر متقابل آنها با یکدیگر و تعامل گونه، پیامدهای ناگواری در جامعه به بار می‌آورد.

در این نوشتار تلاش شد که کلیه قوانین و مقررات حاکم بر پدیده قاچاق کالا و ارز که رویهم سیاست کیفری قانونگذار ایران را که مبتنی بر اعمال کیفر و مجازات فایده‌گرا از طریق سرکوبی مرتکبین جرائم قاچاق کالا و ارز صورت می‌گیرد به دقت مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد تا بدین وسیله خلاء قانونی این مقررات که اغلب آنها مربوط به پنجاه سال قبل است و سیاست جنایی قانونگذار در تدوین آنها به منظور حمایت از ارزشهای اقتصادی و اجتماعی سنتی آن زمان شکل گرفته است و در شرایط کنونی که کشورمان دوران توسعه را پشت‌سر می‌گذارد برای مبارزه با مسأله قاچاق کالا و ارز با کاستی‌های کاربردی مواجه است و این امر نارسائی این قوانین را بخوبی آشکار و روشن ساخته است. به ویژه در شرایطی که قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران دوران توسعه قضائی را شروع کرده است و در این زمان به دلیل توسعه فن‌آوری اطلاعات و گسترش ارتباط در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی موجب تحوّل در امر تجارت و مبادلات اقتصادی بین کشور ما با سایر کشورهای دیگر شده است. و بالتبع قاچاق کالا در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی نیز مزید بر مشکلات داخلی شده و باعث افزایش و اوج‌گیری قاچاق کالا که بنوبه خود مشکلی بر سر راه توسعه اقتصادی کشور محسوب می‌گردد فراهم نموده و آثار زیانباری به نظام اقتصادی و سیاست‌های پولی و بانکی کشور وارد کرده است. در نتیجه از دیدگاه این تحقیق مبارزه فیزیکی دستگاه قضائی در برخورد با مجرمین و قاچاقچیان کالا از طریق اجرای و استفاده از قوانین ناکارآمد و بعضاً خلاء قانونی در این راه به نوبه خود عدم کارآئی مقابله قضائی با پدیده قاچاق را بحداقل رسانده است و بخوبی نشان می‌دهد که قوانین و مقرراتی که در این نوشتار مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت ساز و کار مناسبی برای پدیده نگران کننده قاچاق کالا و ارز نیست و تأثیر چندانی در کاهش روند افزایش آمار جرائم قاچاق کالا بهمراه نداشته است.

بنابراین روزآمد کردن این قوانین و مقررات از طریق اتخاذ سیاست کیفری منطقی و هدفمند به عنوان بعدی از ابعاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز امری ضروری و حیاتی بنظر می‌رسد و به عنوان یکی از برنامه‌های راهبردی می‌تواند مطرح گردد.

نگارنده امیدوار است که با تحلیل ابعاد مختلف این مسأله در این نوشتار توانسته باشد که چالش‌های موجود بر سر راه سیاست‌گذاری جنائی قضائی را برای مبارزه قاطع، سریع و بدون تبعیض با معضل قاچاق کالا و ارز را بخوبی تبیین نموده باشد و این نوشتار ناچیز راه‌گشای پژوهشگران و مسئولین و تصمیم‌گیرندگان برای اتخاذ سیاست‌گذاری تقنینی جنائی براساس یافته‌های علمی و دست‌آورد‌های جرم‌شناسی کاربردی در تولید اطلاعات و دانش مورد نیاز این سیاست قانونگذاری را بدنال داشته باشد.

در ارزیابی نظام عدالت کیفری ایران در وضع قوانین و مقررات مربوط به قاچاق کالا و ارز ملاحظه می‌شود که قانونگذار در تدوین سیاست کیفری در این زمینه از یافته‌های علمی و دست‌آورد‌های جرم‌شناسی به شکل رسمی استفاده نکرده است. در بیان علت این امر شاید بتوان گفت که جوان بودن گرایش نوین به دانش جرم‌شناسی در جهان به ویژه در ایران است. به علاوه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و در دو دهه اخیر نیز در این قوانین و مقررات بجز اصلاحات مقطعی که برحسب ضرورت در خصوص قوانین راجع به قاچاق کالا و ارز تجدیدنظر اساسی براساس یافته‌های علمی برای سیاست‌گذاری منطقی و هدفمند راجع به قاچاق کالا و ارز صورت نگرفته است و این نیاز مبرم جامعه ایران در حال توسعه به عهده طفره و تعریق افتاده است.

راه کارهای قضائی پیشنهادی

امعان نظر در مطالبی که به اختصار راجع به موضوع مقاله مورد بررسی قرار گرفت بخوبی نشان می‌دهد که در شرایط کنونی صرفنظر از ضرورت تنظیم و اجرای برنامه‌های راهبردی در جهت پیش‌گیری و مبارزه با ریشه‌ها و علل گوناگون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی معضل قاچاق در کشور یکی دیگر از چالش‌های مهم موجود این پدیده در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است و پراکندگی، نارسائی و کهنگی و عدم کارائی و بروز نبودن قوانین و مقررات موجود راجع به قاچاق کالا و ارز و تعدد مقررات مربوط به ورود و خروج کالا در مناطق آزاد و سایر مناطق کشور و همچنین استفاده از دستورالعمل‌های قضائی آئین دادرسی به جای مقررات مدون قانونی آئین دادرسی کیفری روی هم رفته رسیدگی به امر قاچاق را در عمل مشکل نموده است و مزید بر این امر فقدان تعریف قانونی قاچاق کالا و ارز است. بدین لحاظ علیرغم تلاش‌هایی که در سال‌های اخیر توسط ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز و سایر مراجع و سازمان‌های ذی‌مدخل در امر مبارزه با این پدیده بعمل آمده است معهذاً باید اذعان نمود که معضل قاچاق کالا و ارز هنوز مرتفع نشده است. نگارنده به نوبه خود برای رفع خلاء قانونی و کاستی‌های کاربردی قوانین راجع به قاچاق کالا و ارز اجرای راهکارهای مشروحه زیر را ضروری و پیشنهاد می‌نمایم:

1. یکپارچه کردن سیاست‌گذاری جنائی بمنظور تهیه و تصویب قانون مجازات مرتکبین قاچاق کالا و ارز توسط هیئت متشکل از دست‌اندرکاران قوه قضائیه، نیروی انتظامی، وزارت اقتصاد و دارایی (گمرک) و جمعی از حقوق‌دانان کیفری اعضاء هیئت علمی دانشگاه و دیگر سازمان‌هایی که تاکنون به نحوی در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز مداخله داشته است تحت نظر ریاست محترم جمهوری به این امر مهم اقدام و لایحه لازم را برای تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم نمایند.
2. تهیه و تدوین آئین دادرسی کیفری مخصوص رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا و ارز توسط مقامات صلاحیت‌دار و تقدیم آن به مجلس شورای اسلامی با در نظر گرفتن اولویت امر (قضاء زدایی) از طریق بالا بردن حد نصاب میزان ارزش کالاهای مکشوفه بیش از آنچه در مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال 1374 پیش‌بینی شده است. همچنین کوتاه کردن زمان و مراحل دادرسی کیفری پرونده‌های قاچاق کالا و ارز بصورت یک مرحله‌ای و قطعیت احکام صادره از طرف دادگاه‌های صلاحیت‌دار.
3. تجهیز وسایل و روزآمد کردن امکانات و لوازم مورد استفاده مأمورین گمرک و انتظامی و دیگر سازمان‌هایی که مسئولیت مبارزه با امر قاچاق کالا و ارز را بعهده دارند از قبیل مجهز کردن گمرکات کشور و پلیس مبارزه با قاچاق کالا و ارز به منظور استفاده از وسایل الکترونیکی مانند ماهواره‌های ردیابی کالاهایی که بصورت ترانزیت از کشور خارج می‌گردند و نظارت دقیق بر این فعالیت‌ها.
4. تقویت و ایجاد نهادهای مردمی و شوراهای محلی برای اعانت و همکاری با مأمورین مبارزه با قاچاق کالا و ارز و دستگاه‌های ذی‌ربط بمنظور استقرار عدالت کیفری و تقلیل آمار این معضل اجتماعی.

والسلام